

מאירי על הש"ס/ברכות/פרק ג

יוצא מוויקיטקסט ב־5 באוקטובר 2024

פרקים: א | ב | ג | ד | ה | ו | ז | ח | ט

גמרא על הפרק | משנה | ירושלמי

ראשונים על הפרק: רש"י | תוספות | רי"ף | רבינו אשר | רב ניסים

גאון | רמב"ן | רשב"א | ריטב"א | תוספות הרא"ש | מאירי | שיטה

מקובצת

אחרונים על הפרק: צל"ח | פני יהושע | מהרש"א | מהרש"ל |

רש"ש | בן יהודע |

על ש"ס: מאירי | ראשונים | אחרונים

דף יז עמוד ב

מי שמתו וכו' זה הפרק יסוד ענינו ביאור קצת דברים שבחלק הראשון ר"ל ענינים ודינים שבק"ש שלא נתבארו בפרקים הקודמים ולהתחיל בביאור החלק השני בעניני התפלות, ועל זה הצד יחלקו עניני הפרק לד' חלקים, הראשון לבאר שהם פטורים מק"ש ותפלה מצד הטרדה והשתדלות בדבר מצוה, והשני להודיע מי שהוא פטור מק"ש מצד עצמו, ר"ל שאינו מחוייב בדבר ואם הוא חייב בתפלה אם לאו, והשלישי בהודעת הפטור מטעם שאינו ראוי לקרות או להתפלל מצד טומאתו, והרביעי בהודעת המקום שאין יכול לקרות ולהתפלל בו מצד לכלוך המקום, זו היא כונת הפרק דרך כלל אלא שיתגלגלו בו דברים שלא מן הכונה בענין סוגית התלמוד על הדרך שקדם וכמו שיתבאר: **והמשנה**

הראשונה ממנו תבאר ענין החלק הראשון ר"ל מי שהוא פטור מצד טרדתו, ואמר על זה מי שמתו מוטל לפניו וכו' ופירשו בגמ' שלא על מוטל לפניו דוקא הוא מכוין לומר כן אלא על כל שמוטל עליו לקברו ר"ל שלא נקבר עדיין כלומר כל מי שיש לו מת שראוי להתאבל עליו ועדיין לא נקבר פטור מק"ש ומן התפלה ומן

התפלין, ופירשו בתלמוד המערב שלא הזכרו תפלין אלא אגב גררת ק"ש שהיא משתתפת עמה שהרי תפלין אבל אסור בהם כל יום ראשון, ונסח דבריהם אבל כל יום ראשון אינו נותן תפליו דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר אף ביום השני, אם ביום השני אינו נותן צרכה מימר מתו מוטל לפניו אלא בגין דא תנא דא, ומכל מקום אפשר שהיה סבור שאין אסורן אלא משחל עליו אבלות דהיינו משנקבר, ולא הזכר במשנה על שאר מצות אם פטור בהן או שמא לא נפטור אלא מאלו הג' מתוך שהם צריכות כונה ויש לו טרדת הלב על כל פנים, אלא שבגמ' הזכר בברייתא שפטור הוא מכל המצות האמורות בתורה וטעם הדבר שלא יסיח דעתו מן המת ויתרשל בעניני קבורתו, ויש חולקים בזו ממה שבתלמוד המערב לא הזכירו בה אלא ק"ש ותפלין והביאווה ממה שנא' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימים שאתה עוסק בחיים ולא ימים שאתה עוסק במתים ויראה שלא הזכרו אלו אלא מצד שהיה עולה על הדעת לחייב בהם הואיל ואין בהם עסק ויכול לעשותם בעוד שהמת לפניו, ובא להשמיענו שפטור אף בהם הואיל וצריכות כונת הלב וכל שכן בשאר מצות שיש להם עסק, ויש לומר בהם העוסק במצוה פטור מן המצוה וכן כתבוה גדולי המפרשים, זהו ביאור המשנה ופסק שלה על הדרך שכתבנו, ודברים שנכנסו תחתיה בגמ' אלו הם:

מי שמתו מוטל לפניו ר"ל שהוא מוטל עדיין לקברו אינו אוכל באותו הבית שהמת שם אלא נכנס לתוך בית אחר שבאותו חצר עצמו ואוכל ואם אין לו בית אחר מזומן לכך אוכל בבית חברו ואם אין לו בית חברו עושה מחיצה עשרה בינו ובין המת ואוכל, ואם אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיק פניו מכנגד המת ואוכל, ואינו אוכל דרך הסבה ודרך קבע אלא דרך עראי, והוא שאמרו בתלמוד המערב לא אוכל כל צרכו ולא שותה כל צרכו, ואינו מברך המוציא ר"ל שאינו צריך לברך המוציא לעצמו, ויש מפרשים שאם מברכה

לא יצאו אחרים אחר שהוא פטור ממנה, ומכל מקום נראה לי
דבדיעבד מיהא יצאו, ואינו מזמן ר"ל שאין צריך לברך ברכת
המזון, ואין מברכין עליו ר"ל שאין חארים מברכים לו כלומר שאין
אחרים צריכים לאכול בשבילו כדי לברך לו המוציא או שאין
המברך המוציא צריך לכוין להשמיעו אחר שהוא פטור ממנו, ומה
שהוצרכנו לפרש כן הוא שאם האחרים אין אוכלים פשיטא שהרי
ברכת הנהנים היא ואם אוכלים למה לא יברכו עליו אלא שהדבר
כמו שפירשנו, ואינו אוכל בשר, ואינו שותה יין, ואין מזמנין עליו,
ר"ל שאינו מצטרף לזמון הואיל ואינו חייב בברכה ואין דנין אותו
אפילו בקטן מצד שאין מטרידין אותו בכלום, ובתלמוד המערב
פרשו במה שאמרו אין מברכין עליו שאין עונים אמן על ברכותיו
ואין צריך לומר שאסור בתשמיש המטה ופטור מכל המצות מצד
טרדתו או מצד כבוד המת אע"פ שאינו עוסק בקבורה עדיין, ואם
מת לו מת בשבת מותר בכל אלו חוץ מתשמיש המטה, ואע"פ
שבמסכת כתובות (ב"ב) התירו להכנס לחדר אע"פ שמתו מוטל
לפניו, טעם הדבר שם מפני שאין בה זלזול דחובת חתונה וביאת
מצוה מפקעת את הזלזול אבל בשאר בני אדם אסור:

וחייב בכל מצות האמורות בתורה שמא תאמר אף ביום טוב נאמר
כן אל תפקפק בדבר זה שאם יום טוב שני הוא הרי הוא כחול גמור
לגבי מת, ואם יום טוב הראשון הרי הוא צריך להשתדל בקבורת
עממין וכן מוטל עליו להוציאו ולטלטלו ולגנוזו בתוך הקבר שכל אלו
נעשות על ידי ישראל לשיטתנו כמו שיתבאר בראשון של יום טוב,
הילכך ב"ט פטור מכל המצות עד שיקבר, ונמצא שאם מת לו
בראש השנה פטור מתקיעת שופר, ובחג מן הלולב ומשמחת יום
טוב, ואסור בכל אלו ואפילו גמר בדעתו שלא לקברו ב"ט עד
הלילה אין מחשבתו כלום, ואם רצה להחמיר על עצמו פרשו
בתלמוד המערב שאינו רשאי, ונחלקו שם בטעם זה, חד אמר
משום כבודו של מת וחד אמר מפני שאין לו מי שישא משאו, מה

נפיק מביניהון שהיה לו מי שישא משאו אין תימר משום כבודו
אסור אין תימר שאין לו מי שישא משאו הרי יש לו, ובאבל רבתי
פרשוה בהדיא מכבוד המת ונסח דבריהם אבל כל זמן שמתו מוטל
לפניו פטור מק"ש ומתפלה ותפלין ומכל מצות האמורות בתורה
ואם רצה להחמיר על עצמו לא יחמיר מפני כבוד המת, ושם
תאמר אם מפני כבוד לבד אף בשבת יהא אסור הואיל ואין כאן
שום טירדא על עסקיו של מת אין כאן כבוד, אבל ביום טוב יש כאן
טרדא ואף ביום ראשון כמו שכתבנו, ואף בתלמוד המערב אמרו
והא תני פטור מנטילת לולב, תפתר בחול ר"ל בחול המועד והא
תני פטור מתקיעת שופר אלא מכיון שהוא זקוק להביא ארון
ותכריכים הרי הוא כמי שנשא משאוי על כתפו וכן הענין להוציא
ולגנוז אלא דקמא קמא נקט, ואם תאמר אף בשבת הרי מחשיכין
על התחום להביא ארון ותכריכין וחלילין ודאי מאותה שעה אסור
לו שמאחר שנשקעה חמה שבת גמור הוא, שהרי משקיעת החמה
הוא יכול להחשיך וודאי מה שהביאוו בתלמוד המערב של יום
טוב כמו שאמרו שם מכאן שהוא זקוק להביא לו ארון ותכריכין
חלילין ומקוננות כמו שהוא נושא משאו הוא, אין הדברים כפשוטן
כי מה ענין שבת ליי"ט והרי שבת לא נאסר בכלום, אלא כך
פירושה הואיל ובשבת מותר להחשיך ביי"ט עצמו מותר להתעסק
בכל שבות וכיון שקוברים אותו והוא נושא משאו פטור הילכך אף
בי"ט ראשון פטור כבחול:

חכמים גדולים הורו בצרפת שאין הדברים אמורים אלא באותו
שהקבורה מוטלת עליו והוא מי שיורש נכסיו מן הדין, אבל אם מת
אחד ויש לו בן ויש לו אחים הואיל והאחים אין ראויין לירש במקום
בן אין הקבורה מוטלת עליהם וחייבים בכל אלו ומותרים בבשר ויין
וכן מי שמתה אחותו נשואה, ונתפשטו חכמים אחרים לומר על
סעד סברא זו שאם מת בלילה וגמרו בדעתם שלא לקברו עד
למחר, כמו שהלינוהו לכבודו אין אוסרים אותו בכל אלו, ומקצת

אחרונים הפליגו בהוראה זו לומר שאחר שאין מנהגנו שיהא האבל עכשיו מתעסק בצרכי קבורה שאין הדין לאסרו בכל אלו, והביאו ראייה מתלמוד המערב שאמרו שם נמסר לרבים או לכתפים אוכל בשר ושותה יין כד דמך ר' יהודא קביל ר' חייא בר אבא אבלויי ואיכלון בשרא ואשקיתון חמר והם מפרשים אבלים שעליהם היתה קבורת המת מוטלת וכן נמסר לרבים לקברו, ומכל מקום אפשר לפרש לדעתי נמסר לרבים והחזירו פניהם והתחילו למנות מאותה שעה על הדרך שיתבאר במקומו וכן מה שאמרו שלא נאמר אלא בראוי לירש אין הדברין נראים לנו שהרי כל הדברים מפני כבוד המת אמורים, וכל שראוי להתאבל ראוי להתעסק בעניני קבורתו ולא הופקעה קורבתו מפני בטול ירושה ולא נאמר שהראוי לירש מוטל עליו לקברו אלא לעניני ממון אבל המצוה על כולם הוטלה, ומכל מקום אם אין בידו לקברו כגון שמת בתפיסה ואין השלטון מניח לקברו ואין יכולים להשתדל על זה לכבוד המת הופקעו מדינין אלו מכל וכל שהרי אין המת בידם, וכן השיבוהו אחרוני הרבים על מעשה, ולענין אבלות השיבו שאין דינם כדין נתיאשו מלקוברו שהרי על כל פנים משתדלים הם בכך אבל לענין פטור המצות אינה אלא מטרדת קבורה, היה קרובו של מת בבית האסורים הורו מקצת החכמים שאע"פ שאין בידו להתעסק בו אין לו להקל שהרי מכל מקום חיוב עניני קבורה עליו:

דף יח עמוד א

המשמר את המת אע"פ שאינו מן הראויים להתאבל עליו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפלין ומכל מצות האמורות בתורה כאלו מתו מוטל עליו לקברו אחר שהוא משמרו:

היו שנים משמר אחד וקורא אחד וכשהשלים זה הקורא הולך ומשמר והאחר קורא ואע"פ שאמרו העוסק במצוה פטור מן

המצוה הרי אפשר לו לקיים את שתיהן ואע"פ שבהולכים לדבר מצוה אמרו פטורים מן הסוכה בין ביום בין בלילה דוקא כל שיש לחוש שיארע להם בשחרית קצת איחור בואתה מצוה מצדי ישיבת הסוכה וכמו שהוזכר שם דרב חסדא ורבה דכי הוו עיילי לשבתא ברגלא הוו גנו אריקתא דסורא כדי שיהא מעברא מזומן להם בבקר:

היה בספינה עם המת לא יאמר אין בספינה חשש גנבים או כלבים או חיות אניחהו בזוית זה ואתפלל בזוית אחר שהרי מכל מקום יש לחוש לעכברים:

לא יהלך אדם בבית הקברות ותפלין בראשו וספר תורה בזרועו וכן לא יקרא על פה או יתפלל וכל שכן לפני המת עצמו, ואם עשה כן נאמר עליו לועג לרש חרף עושהו בד"א בתוך ד' אמות של קבר או של מת אבל חוץ לד' אמות מותר:

המוליך עצמות ממקום למקום אסור לו ליתנם בדיסקיא להניחם על החמור לרכוב עליהם שמנהג בזיון הוא, אבל אם היה עושה כן מפני אימת לסטים או גוים מותר, והוא הדין לספר תורה וכשחשש לבזיון עצמות וספר תורה לא אמרו אלא כשרוכב עליהם אבל אם מפשילן לאחוריו אע"פ שמחזיר פניו מהם מותר שאי אפשר להיבאם ממקום למקום בדרך אחרת אלא אם כן בדוחק גדול, וגדולי המחברים כתבו בספר תורה כל שלא במקום סכנה נותנה לפניו כנגד לבו ואף במקום סכנה יש מפרשים בספר תורה שלא הותר לרכוב עליו ממש אלא כנגדה ובתלמוד המערב אמרו דיסקיא שהיתה מלאה ספרים או עצמות המת הרי זה מפשילן לאחוריו ורוכב:

כל הרואה את המת ואני ומלווהו עובר משום לועג לרש שעושה כמי שחושב עליו גם אהבתו גם שנאתו כבד אבל ואם לאו שכרו מרובה וכלל ידוע בדבר די לואי יילוניה דיספד יספדוניה:
טלית שכורכין בו את המת ומביאים אותו בו וגונזים אותו בו,

הרבה מפרשים נתחבטו בענינו אם מטילים ציצית אם לאו מפני שממה שמצינו בסוגיא זו נראה שאין בו ציצית ממה שאמרו ר' חייא בר יונתן הוו אזלי בבית הקברות הוה שדי תכלתא דר' יונתן על קברי ואמר ליה ר' חייא דלייה ר"ל הגבה ציציותיך שלא יאמר למחר הם באים אצלנו ועכשיו הם מחרפים אותנו כלומר ואיכא לועג לרש, ואע"ג דבתפלין בראשו לא סאגי בהצנעה ההיא לא מלבוש הוא אבל אין ראוי לומר שיהא פושט את לבושו ועוד שמא כל מלבושו מציוצין היו, ומכל מקום כשהם נגרדין על הקבר ראוי להגביהם ולהצניעם שלא יהא לועג לרש לגמרי, ואע"פ שבבגד שאבד בו כלאים אמרו שעושה תכריכין למת מצוה, פרשוהו מפני שמכיון שאינו נראה ליכא לועג לרש, וגדולי הרבנים מתרצים שזו ראוי להתיר שהרי אף לחי דומיא דמת מותר כל שאינו נהנה ולא מתכוין ליהנות כמו שאמרו ([משנה, כלאים ט. ה.](#)) מוכרי כסות מוכרים כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה וכו' ומתים נהנים ולא מתכונים ליהנות, ומכל מקום למדנו מכאן לטלית של מתים שאין בו ציצית וכן יראה ממה שאמרו באבל רבתי באבא שאול שצוה לבניו קברוני תחת מרגלותיו שלא אבא והתירו תכלת מאפיליוני א"ל שיתירו הציצית מטליתו, ובמסכת מנחות ([ב. פ. מא.](#)) בשמועת כלי קופסא נראה בהפך שאמרו שם אמר שמואל כלי קופסא חייבים בציצית ומודה שמואל בזקן שעשאן לכבודו ר"ל לצורך תכריכין הואיל ולא נעשו לשם חי אשר תכסה בה והאי לאו לאיכסויי עבדיא בההיא שעתא ר"ל כשיהו כורכים אותו בן רמי לי משום לועג לרש אלמא מטילין בו ציצית, וכן בשאלתות כתבו יום טוב שני לגבי מת וכו' אפילו למיגד ביה גלימא ולמרמא ביה תכלתא, ואף בדרש אמרו למה נסמכה פרשת ציצית ופרשת מקושש לומר שהמתים חייבים בציצית, ומתוך בלבול הדברים כתבו קצת גאונים דרך פשרה בין השמועות שמוציאין אותו בטלית מצויין משום לועג לרש וכשגוזנים אותו מסירים את הציצית מטליתו על שם במתי חפשי, ומה שאמר אבא שאול ([מסכת שמחות](#),

ב) התירו תכלת מאפיליוני פירושו בשעת גניזה אבל בשעת הולכה מוליכין אותו בטלית מצויצת כדי שלא יהיו נושאי המטה מצוייצין והוא אינו מצוייצין, ובשעת גניזה מסירים אותו מדין במתים חפשי, ומה שאמר בבתרא פרק הספינה **(בבבב)** במתי מדבר אנא חזינא להו ורמי תכלתא בלבושייהו, ההיא הם היו קוברין עצמם ואין יודעים איזה הוא חי ואי זה ימות שם ומתוך כך היו כולם מטילים מספק, וכן מה שאמרו במדרש שהמתים חייבים בציצית פירשו שאנו חייבים להטיל בהולכתו לשם משום לועג ומכל מקום אין אנו נוהגים בזה כלל.

וראיתי בשם אחרוני הרבנים שלא נאמר כן אלא באותם הזמנים שלא היו הולכים בלא ציצית בכל בגדיהם ואף בהליכה לעקיהם אבל עכשיו שאף הזריזים במצוה זו אין נוהגין בה אלא בלבוש אחד על כל בגדיהם, וכן שאין נוהגים בה אלא בשעת תפלה אין בה משום לועג לרש, אבל רבותי היו נוהגים כשהיה מזדמן להם לוייה למת בשעת יציאה מבית הכנסת שהיו נכנסים בבתייהם ופושטים טליתם והולכים ומלוין את המת, ומכל מקום בבריתא של מסכת ציצית שהיא אחת משבע מסכתות קטנות אמרו אין מתירין ציצית על המת אבא שאול מתיר אמר אבא שאול אמר לי אבא התיר לי ציצית ר"ל צוני להתירו לפי שיש בה משום קדושה וחכמים אומר אין בה משום קדושה אלא עושה אותה תכריכין למת מצוה, ומרדעת לחמור אלמא שזו שציוה אבא שאול לבניו להתיר ציציותיו משום קדושה היה, ואנו כבר פסקנו תשמיישי מצוה נזרקים, ואף אבא שאול מודה שבכלי קופסא ההיא שעתא רמינן ביה שהרי באותו מקום שמטלין באותה שעה אין בו קדושה אלא שנעשית משום לועג לרש, ומכל מקום הלכה כחכמים ואף בישן מותר, וזו שאמרו בסוגיא זו דלייה וכו' לא מפני שאינן נקברים בציצית אלא מפני שהם עסוקים במצוה והם פטורים אע"פ שנקברו בציצית וזו שבכלאים שלא חששו ללועג לרש כבר ביארנו הטעם.

ואחרוני הרבים פרשו שבציצית הוא שאמרוה מפני ששקולה כנגד כל המצות כדכתיב וזכרתם את כל מצות ה', ומאחר שהלכה כחכמים למדנו שקוברים את המת בטלית מצוייצת ועושים אותו אף מרדעת למור ואע"פ שיש בה נוי מצוה והרי אמרו (שבת כב. א) אין מתירין מבגד לבגד, ההיא מפני שעדיין הוא בא לנהוג בו תורת מצוה אבל כל שבא לבטלו מתורת מצוה אינו חוששין לבזוי כסוכה ולולב אחר מצותן שנזרקין וכן בכל תשמישי מצוה, ומטעם זה קבלנו על הרב בעת התוספות שציוה לתלמידיו שיטילו ציצית בסדינו ויחפו אותו בתוך כנפי כסותו, והרבה רבנים ראינו שמצוים לקברם בטלית מצוייצת שלהם בלא שום פקפוק, ואך לגדולי קדמונינו אשר בנרבונאה שמענוה כן:

דף יט עמוד א

כל המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם והדבר מכווער יותר ממה שמספר אחריו בחייו, וגדולי עולם פירשו המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים וכל שכן בחייהם שמצטערים בכך:

תלמיד חכם אין ראוי לחשבו בדבר מן הדברים אפילו ראוהו שעבר עבירה בלילה אין ראוי להרהר עליו ביום אלא שראוי לאדם להעלות על לב שעשה תשובה ביום ובמה דברים אמורים שחטא בעבירות שבין אדם למקום, אבל אם חטא בעבירות שבין אדם לחברו מהרהרים אחריו עד שיתפרסם הדבר שחברו מפוייס ממנו: **בכ"ד מקומות** מצינו במשנה שמנדין על כבוד הרב כלומר על מי שמזלזל בתלמיד חכם או שיקל בהוראתו וכלן מפוזרות בתלמוד ולא הוזכרו הנה אלא ג' מהן, אחת המספר אחר מטתו של תלמיד חכם והוא שאמרו בעקביא בן מהללאל שהיה אומר שאין משקין את הגיורת ולא את המשוחררת, וחכמים חלקו עליו לומר

שמסקין והביאו ראייה משמעיה ואבטליון שהשקו שפחה משוחררת והשיכם דוגמא השקוה כלומר על שהיו גרים כמותה, ונדוהו על שספר בקלונם, ואע"פ שאמרו אחר כן חס ושלום שעקביא נתנדה שאין עזרה ננעלת על שום אדם מישראל בחכמה ויראת חטא כעקביא מכל מקום אלמלא רוב מעלתו ראוי היה לנדוי, והשני המזלזל בנטילת ידים, והשלישי המגיס דעתו כלפי שמים ר"ל שמתפלל לפניו בדרך שעשוע כבן המתחטא לפני אביו שלא באימה יתירה מצד שהוא מחזיק עצמו בחסיד גמור ומבטיח עצמו שלא לשוב ריקם מלפניו, ושאר מקומות לא נתבררו לנו ואע"פ שמגדולי המחברים מנאום בחבוריהם תדע שאלו מנינו כל המקומות שמצינו בתלמוד שמנדין עליהם יצאו לנו יותר מכ"ד שבמנינם ואחת מהן בסוף מועד קטן שמנדין על עושה מלאכה בשעה שהמת בעיר אם אין לו כל צרכו, וכן שהם מנו המנדה מי שאינו חייב נדוי, ואם באת להוציא את זה ולהשלימו באחר שכתבנו הרי יש לך אחר ביבמות חכם שהורה להתיר אשת איש שטבע במים שאין להם סוף לינשא, וכן נודר שעבר על נדרו תמיד שכל חכם שנזקק לו לשאלה בר נדוי, ועוד שהרי בכאן לא נאמרו הדברים אל בנדויי הנזכרים במשנה, ומכל מקום כלל הדברים שכל המזלזל בתלמיד חכם או בהוראתו דרך נצוח וקטרוג ראוי לנדותו וכל שכן יחיד החולק עם המרובין, וכל שמת בנדוי ב"ד סוקלין את ארונו, ואם היה ת"ח מניחין אבן על ארונו לרמוז שהן סוקלין אותו מפני שהוא מובדל מן הצבור, הגיורת והמשוחררת וכן אשת הגר ואשת המשוחרר הרי הוא כדין האמור בסוטה לקנוי וסתירה והשקאה כשאר כל הנשים:

כבר ידעת שמקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסלים בזמן הזה אוכלים ומקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלים ומכל מקום בשום מקום אין אוכלים גדי מקולס ר"ל ראשו על כרעיו ועל קרבו שלא יהא כאוכל קדשים בחוץ, חסר ממנו אבר או שלק ממנו אבר אין

זה מקולס כמו שיתבאר במקומו:

תנור שחתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא הרי זה מקבל טומאה, וענין זה הוא שתנור שלהם לא היה מחובר לקרקע אלא כלי חרס המיטלטל ולפיכך מקבל טומאה והיו עושים אותו לפעמים חוליות בשורות של לבנים סמוכה אצל זו ומדביקים אותם בטיט מבחוץ ומבפנים, וכשנטמא התנור צריך נתיצה ואם נטמא תנור זה ולא נתצו לגמרי אלא הפריד אותן השורות והוא נקרא חתוך חליות ונטהר בכך ואחר כך חזר ודבקן ולא בטיט אלא בחול וכיוצא בו מדברים שאין מדביקין כל כך שנתן בין החוליות אמרו עליו שהוא מקבל טומאה שאף החול קרוי דבוק והוא הדין אם עשאו תחלה שמקבל טומאה, ויש אומר לשטה זו שלא אמורה אלא בתנור ישן שמאחר שהוקבע אף החול מעמידו ומכל מקום כל זמן שלא קבל טומאה חדשה טהור, ויש מחמירים עוד לומר שחזר לטומאתו ישנה ואין זה כלום שלא נאמר כן אלא בכלי מתכות, ויש מפרשים שכשנשלים רומו של תנור טחין אותו בטיט מבחוץ וכולו מתחבר והחול נתון בין החוליות, אלא כשירצו לטלטלו ממקום למקום יחלקו את הטיחה העליונה ויהיה כלו [בדפוס נכתב כלא] מתפרק בנקל חלק חלק ולא תהא טיחה בין הלבנים שתעכבהו, והיה ר' אליעזר סובר שאע"פ שהטיח החיצון מדבקו, דינו כשבור הואיל והחול מבדיל בין חוליא לחוליא תטהור לעולם ר"ל שאינו מקבל טומאה, ולדעת חכמים הואיל וטיח הטיט מדבקו מבחוץ בכל החוליות הרי הוא נקרא שלם ומקבל טומאה וכן הלכה, וזהו עקר הדברים וכל שאין שם טיחת טיט המחברתו מבחוץ אף לדעת חכמים טהור לגמרי שאין החול מחבר, וחתכו חוליות לפי זה פירושו שעשאו מתחלה בחתוך חוליות והוא הדין אם עשאו תחלה בדבוק טיט שבנתים ונטמא ונתנו חול בנתים וטחו מבחוץ בטיט שמקבל טומאה, וכל שביארנו בתנור שמקבל טומאה פירושו לכשתגמר מלאכתו והוא משיסיקנו לאפות בו

אפילו סופגנין כמו שיתבאר במקומו, ויש מפרשים חתכו חוליות שחתכו לרחבו שאלו חלקו לארכו ודאי טהור מטומאתו אבל כשחתכו לרחבו נחלקו ואלו לא נתן חול בין שתי החתיכות היה טא שכבדו מעמידו, אבל כשנותן חול החול מפסיק, ויש מפרשים בהפך שהחול מעמידו וחול אין מקבל טומאה שהרי הוא כאבן וכיון שעקר המעמיד אינו מקבל טומאה, טהור, וחכמים הולכים אחר רוב תנור ומטמאים:

המשנה השניה והכונה בה לבאר מה שהתחיל לבאר בראשונה ואמרו נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן, פי' דרכם היה שכשהמטה יוצאה מן הבית אוחזין אותה הראויין להתאבל או הקרובים ביותר, וצבור הולכים לפני המטה ואחר כך פוסקים אלו ונשארים אחר המטה ונושאים אחרים תחתיהם וכשהפורקים מצטרפים עם הקרובים לאחר המטה וכן מתחלפים תמיד, ואותם שנתחלפו תחלה נקראין חלופיהן, ואת שנתחלפו אחריהם נקראין חלופי חלופיהן ולעולם הפורקים נשארים אחר המטה ואותן שלא נשאו הולכים לפני המטה עד שנמצאו כשהמטה נכנסת לבית הקברות שנשאו כל הצבור ונמצאת המטה ראשונה וכל הצבור אחריה עם האבלים, ובא להשמיענו שכל נושאי המטה וחלופיהן הן שלפני המטה והם אותם שלא נשאו הן שלאחר המטה והם אותם שנשאו את שלמטה צורך בהם והם אותם שלא נשאו או שנשאו ודעתם עדיין לישא פטורים, את שאין למטה צורך בהם והם אותם שנשאו ואין דעתם לחזור או שלא נשאו ואין דעתם לישא כגון זקנים ותשושי כח חייבין, וכלן פטורים מן התפלה שהרי אי אפשר להתפלל בהלוך ואם יעמוד נמצאת מצות לזיה נפקעת אבל ק"ש עומד בפסוק ראשון ודיו, **זהו ביאור המשנה** וכן הלכה, אע"פ שיש שפירשו בה ענין אחר, ודינים הבאים עליהם בגמ' אלו הן, אין מוציאין את המת סמוך לשקיעת החמה עד שיתפללו תפלת המנחה מזמנה הראוי לה ואם התחיל להוצאיו אין מפסיקים

מפני תפלת המנחה, ואם אדם חשוב הוא מפקיעין לכבודו תפלת המנחה בזמנה ומוציאין אותו, ותפלת שחרית מיהא הואיל וזמנה עד חצות אין חוששין לכך ואפי' אחר חצות שהרי אך לאחר חצות נהי שכר תפלה בזמנה אין כאן אבל שכר תפלה מכל מקום יש כאן. יש ספרים שכתוב בהן סמוך לק"ש ופי' הדבר אין מוציאין את המת סמוך לק"ש הן בערבית הן בשחרית ואם התחילו אין מפסיקין ואדם חשוב מוציאין, ואף בתלמוד המערב שנויה כן ונוסח דבריהם את תני אין מוציאין את המת סמוך לק"ש אלא אם כן הקדימו שעה אחת או אחרו שעה אחת כדי שיקראו ויתפללו והא תני קברו את המת וחזרו אם יכולים לגמור וכו' אלמא שלא נמנעו מלהוציא אע"פ שהיה סמוך לק"ש תפתר כהילין דהויין סברים דאית בה עונה ולית בה עונה:

העם העסוקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטים אחד אחד למקום אחר שאין המת לשם וקורים כענין מה שמארנו במשמרים שזה משמר וזה קורא, אין המת מוטל לפניהם אלא שמספידים אותו בבית אחר, הם יושבים וקורים והאבל יושב ודומם שהרי פטור הוא מן הכל אחר שלא נקבר, וכן הם עומדים ומתפללים והוא עומד עמהם ואינו מתפלל אלא מצדיק עליו את הדין וכך הוא אומר רבונו של עולם הרבה חטאתי לפניך וראוי אני למה שאירע לי יהי רצון מלפניך שתגדור את פרצותי ופרצת עמך בית ישראל לחיים:

המשנה השלישית הכונה לבאר בה מה שכוון לבאר בשלפניה, קברו את המת וחזרו פי' והיו חוזרים ועדיין לא הגיעו למקום שהאבל עומד לשם והוא הנקרא מעמד לעושת לו שורות סביב כדי לנחמו עליה, ובדעתם עכשיו לקרוא את שמע אם יכולים להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו, ופרשו בגמ' אם יכולים להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או אפילו פסוק ראשון יתחילו ואם לאו לא יתחילו שמצות השורה מוטלת עליהם לנחמם

וגמר מצות קבורה היא והרי לא נתברר להם מי יזדמן לו בשורה פנימית שצריך לנחמו, אבל כל שיכולים להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד יתחילו וכשיגיעו לשורה יפסיקו שהרי אף באמצע הפרק משיבים, ואבל הואיל ומתעכב שואל הוא, ואם לאו לא יתחילו אלא מנחמין ואחר כך מתחילים, ומדברי גדולי הרבנים נראה יתחילו ויגמורו שהרי עוסקים במצות ק"ש הם ואין מפסיקין להספד ולתנחומים ואם אין יכולים לא יתחילו שכבר הם עוסקים בצרכי המת אע"פ ששעדיין לא הגיעו לשורה, ומגאוני הראשונים כתבו דוקא שאין זמן ק"ש עובר בכך אבל אם היה זמנה עובר אין חולקין כבוד למת במקום חלול השם, ויש חולקים שמכל מקום עוסק במצוה קרינא ביה, ושמא תאמר והרי אין כל השורות המקיפות אותו מנחמות, מכל מקום להם מי יזדמן לישב בשרה שלפני האבל שיהא צריך לנחמו, ומכל מקום אבל עצמו אע"פ שיכול להתחיל ולגמור אין מתחיל כלל שאין ראוי להפוך פניו ממתו ולקרוא מיד ושיקבל תנחומים קודם שינחמוהו אחרים:

דף יט עמוד ב

הגיעו לשורה וישבו לפניו שורות שורות ונתברר הדבר איזה מהן יושב בשורה הפנימית לפני האבל ואיזה בשורות החיצונות שאינו במקום מוכן לו לנחם, הפנימיים ר"ל שורות הסמוכות לאבל פטורים הם, הם הצריכים לנחם והיא היא הקרויה רואה את הפנים ר"ל שסמוכה לשורה הפנימית, ויש גורסים בגמ' ראוה את הפנים בקמ"ץ הפ"א ר"ל פני האבל, וכן כל שורה המנחמת ושדבריה נשמעין לאבל והחיצונית חייבין, ומכל מקום חיצונות שאין דבריהם נשמעים לאבל חייבים שאין הדבר תלוי אלא לפטור הראוי להתעסק בתנחומים, ואפילו היו כל הצבור בשורה אחת סמוכה לאבל פטורים, ומה שאמרו בתלמוד המערב היו כלם

בשורה אחת הבאים משום כבוד חייבים ר"ל שבאים ללוות ולא לנחם, משום אבל ר"ל לנחמו פטורים ר' יהודה היא שאף בשורה פנימית אומר כן, אבל לרבנן הואיל והם ראויים לנחם ר"ל שדבריהם נשמעים לאבל פטורים וכל אלו דוקא ביום ראשון אבל משם ואילך אפילו היו עסוקים בהספד ובתנחומים לא, והוא ששנינו בתלמוד המערב העוסקים בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה והפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה והא תנינן אם יכולים להתחיל ולגמור וכו' מתני' ביום ראשון והא דתני הכא ביום שני, **זהו ביאור המשנה** וכן הלכה, והתבאר במס' מגלה (דף כב.) על שורות אלו שאין בפחות מעשרה:

ודינים שבאו עליה בגמ' אלו הן, כבוד הבריות חביב עד מאד אין לך מדה חביבה ממנה כלל גדול אמרו גדול כבוד הבריות שדוחה כל לא תעשה שהוא מדברי סופרים לעבור עליה בקום עשה מכבוד הבריות, לפיכך קברו את המת וחזרו והיה האבל כהן והיו שם שני דרכים אחת ארוכה וטהורה ואחת קצרה וטמאה אלא שאין בה טמאה מן התורה אלא מדברי סופרים כגון בית הפרס והוא שדה שהיה שם קבר ונחרש ונתדקדקו העצמות עד שלא נשאר שם המטמא באהל וחכמים אסרו לעבור בו מחשש שמא נשאר שם עצם כשעורה המטמא במגע ויגע בו כמו שיתבאר במקומו, והיה הצבור חוזר דרך אותה שביל אף האבל בא עמהם מפני כבוד הצבור שלא להטריחם, וגרסת הספרים לשטה זו באים בטמאה בא עמהם, ומכל מקום יש גורסים בא בטמאה באין עמו כלומר שאף אם האבל בא לו בטמאה ויש בתוך הצבור כהנים שהצבור באים עמו משום כבודו, ואין הדברים נראים שאין כבוד רבים נדחה מפני יחיד או יחידים, ובאבל רבתי שנו לה בהדיא כדעת ראשון, ואף בתלמוד המערב אמרו היו שם שתי דרכים מתאימות אחת רחוקה וטהורה, ואחת קרובה וטמאה היו רבים הולכים ברחוקה הולך עמהם ואם לאו הולך בקרובה מפני כבוד

הרבים, ונראה לומר שאפילו היו הכהנים מועטים אין להם לילך בטמאה אלא אם כן התחילו הצבור בכך ושיהיו נמשכים אחריהם לכבודם:

מי שהיה צריך לעשות פסחו בירושלים ואין לו דרך לשם אלא אם כן עובר במקום שיש לו טומאת סופרים כגון בית הפרס זה שהזכרנו מתוך שהפסח מניעתו בכרת, הקלו על זה לבדוק לשם ולעבור על ידי בדיקה, וכיצד הוא בודקו מנפח את העפר לפניו במפוח ומעיין בה אם אין בה עצם כשעורה הולך, ואם מוצא עצם כשעורה פוש ומנפח במקום אחר, ויש מי שאומר שאם נידש ברגל אחר חרישה טהור הוא לעושה פסח, ולענין תרומה מכל מקום הואיל ואין עונש שלה בכרת אלא במיתה העמידו חכמים בה את דבריהם והוא שאמרו במסכת חגיגה (בבבב) בודקים לעושי פסח ואין בודקים לעושי תרומה, ובית הפרס שנידש טהור שהדיקה מדקת מה שהשאירה המחרישה:

ארון שהמת בתוכו ואינו גנוז בתוך הקבר אם יש חלל טפח בין גב המת לגב הארון יש מקום לטומאה להיות הולכת ובאה במקומה ואין המתאהל על אותו ארון טמא ושאין שם חלל טפח אין מקום לטומאה להיות הולכת ובאה במקומה והרי היא טומאה רצוצה ובוקעת ועולה והמתאהל על הקבר טמא, וענין זה הלכה למשה מסיני ורוב ארונות מן הסתם יש בהן חלל טפח ומכל מקום חכמים גזרו על כל ארונות שהמת בתוכן שלא להתאהל עליהן מחשש שמא יתאהל על אותו ארון שלא יהא בו חלל טפח ומאחר שאין טומאה זו אלא מדברי סופרים התירו לדלג על ארונות אלו לכבוד הבריות כגון לראות פני מלכים וכיוצא בזה ולא יצטרך לעקם את הדרך.

יש מפרשים שמועה זו בשיש שם פותח טפח שלא כנגד הטומאה שאם אין שם פותח טפח אך בשיש שם חלל טפח טומאה בוקעת ועולה כנגד כל חלל הארון אף שלא כנגד הטומאה כגון שהיה

הארון גדול מן המת אבל בשיש שם חלל טפח ופוחח טפח אינה בוקעת אלא דרך הפוחח, ואם אין שם חלל טפח טומאה בוקעת כנגד המת בין יש שם פוחח בין אין שם פוחח וכן מוכיח במשניות, שמא תאמר והלא נוגע בכסוי הארון שהוא הגולל כשהוא עובר עליו שכך אנו מפרשים גולל הנסר שהארון נסתם בו ודופק נסר שבצד הראש וכן פרשוה גדולי הרבנים ואם תפרשה בקופץ מכל מקום הרי הוא מתאהל על הגולל ומטמא באהל מן התורה, אפשר שטומאת גולל אע"פ שסמוכה מן המקרא כמו שאמרו על פני השדה לרבות גולל ודופק מדברי סופרים היא, וקרא אסמכתא בעלמא היא או שמא אין הכסוי נקרא גולל אלא בקבר של קרקע אבל ארון המוטל על גבי קרקע אין כסויין מטמא באהל, וכן כתבו גדולי המחברים וכדומה לזה תירצו קצת רבנים שארונות אלו לא היו עשויין לקברן בהם אלא להביאם לארץ ישראל וכשהגיעו לשם לא היו קוברים אותם בהם ומתוך כך אין להם דין גולל ודופק, ויש שפרשוה כארונות של אבנים שאין כסויין מטמא משום גולל, ואחרוני הרבנים בביאור גולל ודופק לומר שהגולל הוא מלשון אבל גלל והוא דבר הכבד שמתוך כבודו אי אפשר להניחה אלא דרך גלילה מלשון וגללו את האבן והיא האבן שמישין בשני קצות הקבר והגולל נשען עליהם כדי שלא תכביד האבן על המת אבל ארון עצמו אין בו דבר הנקרא גולל ואינו מטמא אף במגע אלא אם כן יש בו טומאה רצוצה והביאו ראייה לדבריהם ממה שאמרו במס' סוכה (דף כג.) כל שיש בו רוח חיים אין עושים ממנו דופן לסוכה ולא גולל לקבר ואין הדבר מצוי לעשות כסוי לארון מבהמה, אלא שפעמים אחר שסתמו את הקבר ומסתתין את האבן קושרין את הבהמה שנשאה אותה אבן על הקבר לסימן שיבינו את הקבר עד שיניחו המצבה לשם, ועוד שהרי הגולל נתרבה מעל פני השדה והיאך יתרבה מעל פני השדה מה שהוא טמון בעפר, ועוד שהרי במשנת אהליות אמרו אי זהו דופק זה שהגולל נשען עליו הוא דופק דפקיה טהור ודופק דפקיה לשטה זו הוא שלפעמים משימים

באותן הקצוות שהזכרנו שתי אבנים זו סמוכה לזו לסבול יותר כח האבן, ואתה שנייה נקראת דופק דפקיה הא לענין פי' ראשון מהו דופק דפקיה, אלא שמכל מקום קושיות אלו יש לתרץ בראשונה שאע"פ שאין מצוי כן הודיע הדין אם יארע כן לפעמים לפי שעה שהרי אף האחרת אינה מצויה, ובשניה אפשר שרגילים היו לגלות הארוניות והרי הוא על פני השדה דופק דפקיה פירושו נסרים שבצדדים.

ואף הקושיא הראשונה שהקשינו למעלה היאך היו מדלגים על הארוניות והרי הדף עצמו שמדלגים עליו מטמאה באהל אע"פ שכבר תירצנוה כתבו בו גדולי המפרשים דרך תירוץ שמכל מקום הואיל והיא מן הטמאות שאין הנזיר מגלח עליה ואין לוקין עליה כמו שיתבאר במס' נזיר אע"פ שמתמאים בה באהל לכבוד הותרה בטומאת סופרים, ולענין הפירושים מיהא מה ששיערו זמן אבלות משעת סתימת הגולל מוכיח כפי' גדולי הרבנים שאין ראוי לומר שלא יתחיל זמן אבילות עד שיניחו האבן או לכשיניחוה תכף לקבורה, שהאבלות ודאי עם סוף קבורה הוא חל והיינו סתימת הגולל, וכן קשה לנו לדברי המפרשים אותה במגע תיפוק ליה אף משום כלים במת וכלים באדם שמתמאים טומאת ז' אלא שבזו תירצו דארון אין מטמא משום כלים במת הואיל ואינו עשוי לטלטל:

אע"פ שכבוד הבריות חביב, כבוד תורה אינו נדחה מפניו ואין דוחין לא תעשה של תורה לעבור עליו בקום עשה בשביל כבוד הבריות לפיכך היה בשוק ומצא בבגדו כלאים האסורים מן התורה כמו שיתבאר ענינם במס' יו"ט פושטו לאלתר אע"פ שהדבר מזולזל אצלו להיות פושט בגדיו בשוק, כלל גדול אמרו כל מקום שיש בו חלול השם אין חולקין כבוד לרב אבל אם היו כלאים אלו כלאים האסורים מדברי סופרים אינו פושטם עד שיגיע לביתו:
יש דברים שהתורה הרחיבה לנו את הדרך לדחות מצות

הכתובות בתורה מפני כבוד הבריות וכגון שהעברתם בשב ואל תעשה והוא שבהשבת אבדה אמרו והתעלמת ואמר בו גם כן לא תוכל להתעלם הא כיצד פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאין אתה מתעלם כיצד היה הוא כהן והאבדה בבית הקברות זו אינה צריכה קרא שאין עשה של השבה דוחה עשה דקדושים יהיו ולא דלא יטמא ואע"פ שבהשבה כתיב לא תוכל להתעלם מוטב שיעבור ממילא ואל ידחה בידי, וכן אם היה בטולו בהשבה גדול מן האבדה אינו צריך קרא דכתיב אפס כי לא יהיה בך אביון שלך קודם לכל אדם הא לא אצטריך קרא אלא לזקן ואינה לפי כבודו, כגון שהיתה האבדה חמור והוא זקן וצריך לחמר אחריו בזו וכיוצא בה אנו דוחין לא תעשה גמור האמור בלא תוכל להתעלם שלא אמרה תורה כבוד אחרים בקלון עצמך, ומה שתירצו כאן איסורא ממונא לא ילפינן יכול היה לתרץ שב ואל תעשה שאני, אלא דעדיפא מינה משני שאם חסה על כבודנו שלא לזלזל עצמנו לממון אחרים, אין ללמוד הימנה לאיסורין:

מת מצוה והוא מת שאין לו קוברין ראשי הכהן אף בקום עשה לדחות לא תעשה האמור בתורה בטומאה כדי ליטמא לו ולקברו מדין כבוד הבריות אפילו היה כהן הדיוט ונזיר ושהגיעה שעת הפסח והיה הולך לשחיטת פסחו ולמול את בנו שהרי מילת זכריו מעכבתו הכל נדחה מפני מת מצוה, שמא תאמר מה נשתנית מצות טומאה התורה [אולי צריך להוסיף שהותרה, המעתיק] בקום עשה ואי אפשר להעמידה בטומאה דרבנן שהרי טלטול המת דאורייתא הוא, אינה שאלה, דהא מכל מקום משום קרא הוא דכתיב ולאחותו, ואם תאמר אף התורה היאך התירה, יש מפרשים מפני שהוא לאו שאינו שוה בכל ולא עוד אלא שיש גורסים כן בהדיא, וגדולי הרבנים כתבו הטעם שכמו שאין לאו של טומאה לכהן הדיוט לקרובים כך אין לאו של טומאה נאמר כלל אף לכהן גדול במקום מת מצוה, וראיה אצלי לדבר זה שלא הקשה

מן הטומאה אלא מביטול שחיטת הפסח, והוא שתירץ שב ואל תעשה שאני, אבל לא הקשה מן הטומאה שאילו כן לא היה מתרץ כן והדברים ברורים, ושמא תאמר היאך אתה מוצא כהן גדול ונזיר והלא זה אסור בגידול פרע, ואם תאמר בנודר נזירות לפחות מל' יום אין זה כלום שאפילו נדר נזירות ליום אחד הרי הוא נזיר ל' כמו שיתבאר במקומו שמא יום ל' עולה לכאן ולכאן, או שמא מנה נזירות ואין לו להשלים בהם ל' ונתמנה כהן גדול, שאר מקומות אין מצות התורה נדחות בקום עשה מפני כבוד הבריות ומכל מקום כל שהוא מדברי סופרים נדחה מפניו כמו שביארנו, ומכאן למדו רוב פוסקים למי שמת בי"ט ראשון שאע"פ שחפירת קברו על ידי עממין הוצאתו וטלטולו לרחיצה והבאה ולגניזתו בקבר הכל על ידי ישראל, ויש מתירים אף בהחזרת עפר לקבר, ובו **ודאי לא יראה כן** כמו שיתבאר במקומו בראשון של י"ט, ולפי דרכך למדת שכבוד הבריות לא סוף דבר לכבוד החיים כמו שחשבו שקצת מפרשים אלא אך לכבוד המת כמו שכתבנו במס' שבת פרק כירה ובפרק המצניע:

זה שפירשנו שמועת היה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ופרשוה גדולי המפרשים על כל אדם ומחצות היום ולמעלה דמחצות ולמטה מיטמא אף לקרוביו ונדחה לפסח שני כמו שאמרו מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח וטמאוהו על כרחו הואיל וקודם חצות חלה בו אנינות, אבל זו אמרה אחר חצות יכול יטמא הואיל ומוטל עליו לקברו פטור הוא משאר מצות אמרת לא יטמא הואיל ואחר חצות הוא מצות פסח קדמה ופוטרתו מטומאת קרובים יכול אף מת מצוה כן תלמוד לומר ולאחותו והביאוה ממה שאמרו בזבחים פרק טבול יום (בפג.) מעשה ביוסף הכהן וכו' הקשה לו משמועה זו ר"ל היה הולך לשחוט את פסחו ואוקמה בקודם חצות ואם בכהן גדול ונזיר מיירי היאך הקשו ממנה שלא ליטמא לכהן הדיוט אלא אף בישראל נאמרה לגבי כהן הכי נמי

פסח לישראל ואע"ג דעשה דטומאה גבי ישראל ליכא מיהא איכא
עשה דקבורה שאי אפשר לו בלא טומאה:

בף כ עמוד א

ידות האוכלים מביאות טומאה לאוכלים ר"ל שאם נטמאת היד
נטמא האוכל באותה טומאה עצמה כאלו נגעה באוכל, ואם נכבש
בחומץ או נשלק במים היד עם האוכל הואיל ואינה ראויה לאחוז
בה עוד בטלה לה מתורת יד ולא נטמא האוכל בטומאתה אלא
מתורת מגע הראשון לשני וכן כלם על הסדר, והירק בית יד שלו
הקלח, והזיתים בית יד שלהם העלים, ואם כן כל שהאשה כובשת
ירק בקדרה או זיתים שכבשן בטרפיהן ונגעה טומאה בקלח של
ירק או בעלה של זית לא נטמא האוכל בטומאת היד, ויש מפרשים
שכבשן בטרפיהן שאין העלים נותנים טומאה כלל לזיתים אף
מראשון לשני מפני שאינו לא יד ולא אוכל והוא שאמרו במסכת
עוקצין (משנה, עוקצין ב, א) שאין העלים נקראים יד כלל, וכן גדולי
המחברים נראה שפירשו זו של כובשת ירק בדרך זה שאם היתה
הקדרה מלאה כבשין ויצא עלה חוץ לקדרה ונגע ראשון בעלה
שחות לקדרה במקום הנגוב, אע"פ שיש בעלה כביצה הוא טמא
והכל טהור חזר לקדרה טמא את המשקין שבה ונטמאה הקדרה
וכל הכבשים, ואם נגע בעלה שחוץ לקדרה והיה בו משקה אם יש
בעלה כביצה הכל טמא שהעלה מטמא משקים שעליו והמשקה
מטמא כל משקים שבקדרה והקדרה:

המשנה הרביעית נשים ועבדים וקטנים וכו' כונת המשנה לבאר
החלק השני ר"ל הפטורים מצד עצמן ר"ל מצד שאינם מחוייבים
בדבר ואמרו על זה נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש ומן
התפלין וטעם הדבר שהרי ק"ש מצות עשה שהזמן גרמא נשים
פטורות והוצרך ללמדה בק"ש מפני שמצד שיש בה מלכות שמים

ר"ל ייחוד השם הייתי סבור לחייבה וכן בעבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות שהם על מדרגה אחת עם הנשים וכן הדין בתפלין יש להם זמן קבוע שלילה ושבת אינו זמן תפלין, וכן הדין בכל מצות עשה שהזמן גרמא אלא דאגב ק"ש נקטניהו לתפלין דשייכי בהדה, וכן שהייתי סבור לחייבן מהירש תפלין למזוזה וכן בחיוב דנקט תפלה ומזוזה מהאי טעמא הוא שהמזוזה נזכרת בפרשת שמע עם התפילין ותפלה נמי בהדי ק"ש שייכא וברכת המזון דנקט משום דבפרשה שניה כתיב ואכלת ושבעת, וקטנים יש שפירשו בו אפילו הגיע לחנוך ונראה לי לפרש שהן פטורין מן הדין אבל מכל מקום מתורת חנוך אדם חייב לחנכן בכלה ובברכותיה ושלא הגיע לחנוך כל שידוע לדבר מחנכו בפסוק ראשון כמו שביארנו בסוף לולב הגזול.

ומה שאמרו וחייבים במזוזה ותפלה וברכת המזון לא על הקטנים הוא חוזר לומר כן אלא על נשים ועבדים וטעם הדבר שהרי מזוזה וברכת המזון אין להם זמן ידוע וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות והוא הדין בעבדים.

ותפלה יש שפרשו הטעם מפני שהתפלה מצות עשה מן התורה וקביעות זמנים שלה מדברי סופרים אבל מן התורה אין לה זמן קבוע והלכך נשים חייבות ויש שפרשו שאף התפלה עצמה אינה מן התורה אלא מדברי סופרים ואחר שגוף המצוה מדברי סופרים והם הם שנתנו לה זמן קבוע היה לנו לפטור את הנשים אלא טעם הדבר פרשוהו בירושלמי כדי שיהא כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו, יש שפרשו משנה זו קטנים האמורים בה בענין אחר וזה נראה לי יותר, ומפני זה נראה לי שכתבו גדולי המחברים דרך פסק שמלמדים את הקטנים לקרותה בעונתה ולברך לפניה ולאחריה כדי לחנכן במצות:

ויש מפרשים במה שאמרו וחייבים בתפלה אף על הקטנים וטעם החלוק שבינה ובין ק"ש הוא שק"ש אין זמנה ארוך ואין הבן מצוי

אצל אביו בשעתה אבל תפלה זמנה ארוך ותפלין שהוא פטור מפני שאינו יודע לשמור תפליו בנקיות שלא לישן בהם ושלא ליכנס בהם לבית הכנסת אע"פ שהגיע לחנוך לקצת דברים, שהחנוך חלוק להרבה מינים כל אחד לפי ענינו כמו שביארנו בראשון של חגיגה, ובברכת המזון שהוא חייב מתורת חנוך אף היא מפני שבשעת אכילה מצוי הוא אצל אביו, הא מזוזה מיהא לאו אקטנים קאי, ואחרוני הרבנים פירשו קטנים שבמשנתנו בשלא הגיעו לחנוך וחייבין לא לקטנים קאי ועיקר הדברים דקטנים דמתני' ושגר לישן הוא שאף בהגיע לחנוך חייבים הרי אין החיוב אלא על אביהם אלא אגב נשים ועבדים נקט קטנים, **זהו ביאור המשנה** וכן הלכה, ודברים שנכנסו תחתיה בגמ' אלו הן:

דף כ עמוד ב

מחלוקת גדולה בין גאוני עולם בתפלה אם חייבים בה מן התורה אם לאו, יש שפוסקים שהתפלה מן התורה אלא שמטבע שבה זמנים שלה מדברי סופרים ומצות עשה שבה ועבדתם את ה' אלקיכם בכל לבבכם מפי השמועה למדו אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה, וכן אמרו אלה די אנת פלח ליה בתדירא וכי יש פולחן בבבל אלא זו תפלה, והם גורסים כאן תפלה פשיטא מהו דתימא הואיל וכתיב בה ערב ובקר וצהרים זמן גרמא הוא קמ"ל, ויש שפרשו שהתפלה מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ולא נצטוינו בתורה אלא ליחדו ולקבל מלכותו בכל יום והוא מצות עשה של ק"ש אבל שאלת צרכינו לא נצטוינו מן התורה אלא מדברי סופרים, והם גורסים תפלה מאי טעמא רחמי ניהו:

מצות שהנשים חייבות בהם או שפטורות מהם אין כאן עקר מקום ביאורן ולא דברו כאן במזוזה ותפלין אלא מתוך שהם כתובות בפרשת ק"ש כמו שכתבנו וכן ברכת המזון מתוך שבפרשה

שניה כתיב ואכלת ושבעת שמסכתא זו באה לבאר עניני ברכות שאדם חייב לברך ועיקר הדברים בענין זה יתבאר במס' קדושין:

נתגלגל הדבר וביאר בכאן שהנשים חייבות בקדוש היום מן

התורה אע"פ שהיא מצות עשה שהזמן גרמא וטעם הדבר דכתיב זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ונשים הואיל וחייבות בשמירה חייבות בזכירה, הבדלה אף היא בכלל קדוש וגדולי המחברים מנאוה מצות עשה עם הקדוש ובכלל זכירה ולדעת זה הבדלה מן התורה כקדוש ונשים חייבות בה כקדוש, ויש מפרשים שאין חיוב הבדלה אלא מדברי סופרים אף לאנשים ומכל מקום נשים חייבות בה מדברי סופרים כאנשים שתקנת חכמים בהבדלה כמצות התורה בקדוש ואע"פ שהזכירה מן התורה זכירה על היין או על הפת אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים:

מה שביארנו במשנה שהנשים חייבות בברכת המזון לא נתבררו

הדברים אם חייבות מדברי תורה אם מדברי סופרים שאע"פ שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא מכל מקום תלה הכתוב בנחלת הארץ דכתיב ואכלת ושבעת וברכת וכו' על הארץ וכו' ונשים אין להם חלק בארץ מכל מקום נראין הדברים שמן התורה הן חייבות כדין כל מצות עשה שלא הזמן גרמא ואחר שכן אף הן מוציאות את האנשים שכל המחוייב מן התורה מוציא את המחוייב מן התורה, וכן ראייה לדבר ממה שאמרו בפרק שלשה שאכלו בשם רב לא אמר לא ברית ולא תורה ולא מלכות יצא, ברית שאינה בנשים תורה ומלכות שאינה לא בנשים ולא בעבדים ואם אין חייבים מן התורה מאי איכפת ליה, ואע"פ שיש מערערים בה מצד שלא הובררה כאן ואין דבר המסתפק במקומו מתברר שלא במקומו אף זו מקומה היא, ולא עוד אלא שמצינו הרבה בתלמוד מסופקות במקומן ומתבררות שלא במקומן ואחת מהן בפרק השולח אין פודין את השובים ביתר מכדי דמיהן ולא נתברר שם אי משום דוחקא דצבורא ושנרשה את הקרובים לפדותו בכמה שירצו

אי משום דלא ליגרי בהו ולייתו טפי ואף אם באו קרובים לפדותו אין מרשין אותן בכך, ונתבררה במסכת כתובות בענין נשבית והיו מבקשים ממנה עד עשרה בדמיה שאינו חייב. ומכל מקום יש מי שאומר הואיל ולא הוכרעו הדברים לא תוציא אלא אותן המחוייבין מדברי סופרים והוא שתוציא את חברותיה או אנשים שלא אכלו שיעור המחייבם בברכה מן התורה וכמו שאמרו אני אמרתי ואכלת ושבעת והם דקדקו עד כזית וכביצה, וכן יש לנו לומר לשטה זו שהאיש שאכל כזית או כביצה ולא אכל כדי שביעה שאינו מוציא את מי שאכל כדי שביעה שאין המחוייב מדברי סופרים מוציא את המחוייב מדברי תורה, אלא שיש חולקים בזו לומר הואיל ואילו אכל כדי שביעה היה חייב מן התורה אף הוא מוציא את הרבים אף כשלא אכל אלא כשיעור של חכמים, וכן הדין נותן שהרי מן הדין אף בלא שום אכילה היה ראוי להוציאו שהרי ברכת חובה אע"פ שיצא מוציא, אלא שהוציאו מכלל זה מטעם שאמרו בתלמוד המערב שניא היא דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל יברך וכן בפרק זימון במעשה דשמעון בן שטח אמרו שלא שתה עמהם אלא כוס של יין וברך להם ואמרו על זה לגרמיה הוא דעבד וממה שאמרו אינו מברך עד שיאכל כזית דגן שפיר עבד אע"פ שבודאי ינאי וסייעתו כדי שביעה אכלו, ולא עוד אלא שהרבה מפרשים מסכימים שכזית מן התורה והאי דאני אמרתי ואכלת ושבעת לאו הלכה היא אלא כמו שאמרו ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה בכזית, וכן בפרק כיצד אמרו דר' יוחנן אכל כזית מליח וברך תחלה וסוף, וכן בפרק זימון נחלקו ר' מאיר ור' יהודה דלר' יהודה אכילה שיש בה שביעה זו היא כביצה, ולר' מאיר שתיה זו היא שביעה ואכילה בכזית, ומה שנכתב בסוכה (דף פג:) בר' צדוק שאכל פחות מכביצה חוץ לסוכה ולא ברך אחריו משום דסבירא ליה כר' יהודה דדוקא כביצה ולא בירך אחריו פירושו ברכה דאורייתא ודבר זה מבולבל ביד מפרשים, ועבדים מיהא פשוט הוא שחייבים מן התורה אע"פ

שלא נטלו חלק בארץ הואיל ודרך כלל שם אנשים נטלו חלק בארץ:

מקצת חכמים הצרפתים כתבו שהגרים אין מחייבים אותם לברך שאין יכול לומר שהנחלת לאבותינו וכמו שאמרו לענין בכורים שאינו קורא וכמו שאמרו בתלמוד המערב כשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלקי אבות ישראל וכשהוא בבית הכנסת אומר אלקי אבותיכם ואם היתה אמו מישראל אומר אלקי אבותינו ומכל מקום אף לענין בכורים אנו פוסקים שמביא וקורא ויכול הוא לומר לאבותינו על שם אברהם שהיה אב לכל וכן אמרו בתלמוד המערב בפ"י, ואע"פ שיש שפרשו דוקא על בני קיני שנטלו חלק בארץ וכמו שדרשו והיה הטוב וכו' והיטבנו לך שנתנו לו דשנה של יריחו, עיקר הדברים שעל כל הגרים הוא אומר כן אלא שלענין בכורים מיהא קשה לפרש היאך אומר ארמי אובד אבי וכן וירעו אותנו ויוציאונו וכו' ואומר אני שמאחר שהתרנו הרצועה להיותו מתיחס לאברהם אף הוא נעשה כאחד מן הבנים הגמורים ומכל מקום יש חולקים בה, ולא עוד אלא שחולקים אף באמו מישראל ומכל מקום לענין ברכת המזון יש מכריעים שלא להוציא את הרבים ולעצמן שיברכו ויאמרו אלקי אבות ישראל, ואין הדברים נראין אלא שמברכים להדיא כישראל הגמור אלא שלהוציא אחרים נראה הדבר למעשה כדבריהם:

בסוגיא זו אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה לבעלה ומאחר ששנה בן אצל עבד ואשה פירושו בקטן ואע"פ שאינו מחויב מן התורה מברך לאביו, ופרשו בתלמוד המערב על מנת שיענה אמן על כל ברכותיו והביאו עוד שם כדתנינן מי שהיה עבד או קטן מקרין אותו עונה אחריו מה שהוא אומר אלמא עניית אמן ועניית מה שהוא אומר הכל אחד, ונראה משם אפילו היה האב מחויב מן התורה אלא שבסוגיא זו פירשוה כשלא אכל האב אלא שיעור חכמים, ושם אלא בעניית אמן נאמרה אבל בעניית אמן

אף במחויב מן התורה כן, ומכל מקום מזולזל הוא אדם שהוא צריך שיברכו לו אחרים שאין רואין להוציא אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכים לו תבא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר:

בתוספתא ראיתי דברים ארוכים בענינים אלו והוא שאמרו הכל חייבין בברכת המזון כהנים לויים וישראלים גרים ועבדים משוחררים חללים נתינים ממזרים סריס אדם סריס חמה פצוע דכא וכרות שפכה כלם חייבין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן טומטום ואנדרוגינוס מוציא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים חייבים ואין מוציאם את הרבים, באמת אמרו אשה מברכת לבעלה בן לאבין ועבד לרבו וכו', וודאי יש בה דברים שאי אפשר ליישבן ונראה שאין לסמוך עליה ברוב ענינים שבה:

מגדולי המפרשים פרשו כזית וכביצה שמן התורה צריך לברך בהן אע"פ שנאמר בתורה ושבעת הוא על דרך שדרשו רבותינו ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתייה, אבל אכילה אף בכזית חייב לברך מן התורה, ומכאן למדו רבים שצריך לשתות קודם ברכה ואם לא שתה אינו מחויב מן התורה ואינו מוציא את המחויבים מן התורה, והדברים נראים שלא נאמר כן אלא מן הסתם ומכל מקום מי שאכל אע"פ שלא שתה מחויב הוא מן התורה:

המשנה החמישית בעל קרי מהרהר בלבו וכו', הכונה לבאר בזה הפטורים מחמת טומאתן ועל אי זה צד הם פטורים, וענין הדברים הוא שעזרא הסופר תקן להם לישראל הרבה תקנות כמו שהזכרו בבבא קמא פרק מרובה (דף פב.) ואחת מהן שתקן שכל מי שרואה קרי הן שראהו על ידי ששמש מטתו והוא הנקרא בסוגיא מרגיל, הן שאירע לו קרי אפילו בחלום והוא הנקרא בגמ' לאנסו, לא יקרא את שמע ולא יתפלל ולא יעסוק בתורה עד שיטבול טבילה גמורה בארבעים סאה ולא תקן דבר זה בשאר טמאים שעיקר כונתו היתה בזו מפני שטומאה זו באה על ידי הרהור ומחשבה מזולזלת

וקלות ראש, וכדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים והודיעו במשנה זו שאם הוא בעל קרי והגיע זמן ק"ש ולא טבל ומתירא שיעבור הזמן קודם שיטבול מהרהר בלבו ק"ש בכונת הלב הואיל וק"ש מן התורה, ולצורך טבילה זו אינו מן התורה אין ראוי להפקיעה מזמן הראוי לה מכל וכל, אבל אינו מברך לפניו ולאחריה אפילו על ידי הרהור שהברכות אינן אלא מדברי סופרים ודחו אותם לגמרי מפני טומאת דבריהם, ואע"פ שיש בברכה אחרונה הזכרת יציאת מצרים שהיא מן התורה כדכתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך מכל מקום כבר הזכירה על ידי הרהור בפרשת ציצית, וכן על המזון מברך לאחריו שהוא ברכה מן התורה כדכתיב ואכלת וברכת על ידי הרהור, אבל לא לפניו אפילו בהרהור שאין חובת ברכה לפני המזון אלא מדברי סופרים מפני שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, ותפלה מיהא אינו מהרהר ביה כלל כמו שיתבאר בגמ' ופירשו הטעם בסוגיא מפני שהוא דרבנן ולדעת הפוסקים בה שהיא דאורייתא נפרש בה שהמטבע והזמן מכל מקום דרבנן ומתוך שאין זמנה מן התורה אינו צריך להרהר בזמן הקבוע לה וכל שכן שאין בה קבלת עול מלכות וייחודה:

ובתלמוד המערב יש דברים נראים כחולקים עם משנתנו שאמרו שם מהו מהרהר ברכות כלומר אבל בק"ש דוקא בהוצאת שפה בלא השמעת און והוא שאמר שם בר' מאיר דתני בעל קרי שאין לו מים קורא את שמע ואינו משמיע לאזנו ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה ר"ל בהוצאת שפה בלא הרהור, ומכל מקום ירושלמי במקום בבלי אינה משנה ואם כן הרהור שבמשנתנו אגופה דק"ש איתמ, אבל ברכות אף בהרהור לא ויש מפרשים הרהור על אזכרות שבה אבל כל הפרשה קורא בלא השמעת און ואף הם מפרשים כן הירושלמי והאזכרות הוא קורא ברכות, ואין אלו אלא דברי נביאות:

ור' יהודה אומר לפנייהם ולאחרייהם פרשו בגמ' לדעת ר' יהודה על מה שאומר שמברך לפניו ולאחריו שלא בהרהור אלא בדבור גמור וכן הדין בק"ש, ופירשו בגמ' טעמו מפני שמותר הוא ברגילות ר"ל בדברים הרגילים אצלו דשאינו צריך בהם להאריך כהצעות טעמי הדבר וכן בדברים קלים שאין צריכים לכך כהלכות דרך ארץ ודומיהם ואף אלו כיוצא בהן, זהו **ביאור המשנה** והלכה כתנא קמא, אלא שבזמן הזה אין לנו בה דין ודברים שטבילה זו כבר בטלוח כמו שיתבאר, ודינים אלו שבאו על משנה זו בגמ' אלו הן:

אע"פ שביארנו במשנה שבעל קרי מהרהר בלבו לא יצא בהרהור זה וצריך לחזור ולקרוא בשפתיו אחר טבילה שהרהור אינו כדבור כלל ושמא תאמר אם כן למה מהרהר, הצריכוהו בהרהור זה שלא יהו כל העולם עסוקין במצות קבלת עול מלכות שמים והוא יושב ובטל ממנה בפניהם הא אם לא היה בצבור פטור מהרהור וכן כתבוה גדולי המפרשים וקצת גאוני ספרד, ומכל מקום לי נראה שאף בינו לבין עצמו חייב הואיל והיא שעת קבלת ייחודו לכל וכשמהרהר ביחוד השם עומד לו ברתת וביראה עד שיראה כמתעסק ביחודו של מקום, ומכל מקום אין שום אדם יוצא ידי חובתו בהרהור עד שיקרא, אבל אם קרא אע"פ שלא השמיע לאזנו יצא:

דף כא עמוד א

דברים שאין אדם חייב אלא מדברי סופרים יש מי שאומר שאדם יוצא בהן בהרהור ואין צריך להוציא בשפתיו, ואין הדברים נראין שאין להרהור עקר לכלל העולם והוא שאמרו במלאכת דבור אסור הרהור מותר, ומה שאמרו אסור להרהר בבית המרחץ ובבית המרחץ ובבית הכסא שמא משום שנא' והיה מחניך קדוש, ואף בזו

תלאוה בתלמוד המערב במחלוקת והוא שאמרו שם מהו להרהר בבית המרחץ ובבית הכסא חזקיה אמר מותר ור' יוסה אמר אסור אמר ר' זעירא כל סבר קשי דהוה לי תמן סבריתיה אמר ר' אלעזר בר שמעון כל ההוא סבר קשי דטבול יום תמן סבריתיה, ומה שאמרו לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא כבר פרשנוה בהוצאה בשפתים, ואף מה שאמר ר' מאיר אחר כונת הלב הן הן הדברים יש מפרשים אותה בהנעה בשפתים או שמא לר' מאיר שטה אחרת:

חייב אדם לברך התורה קודם קריאה שנא' כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו אבל לאחריה אין חייב לברך בה מן התורה אלא מדברי סופרים, והפך הדברים במזון שברכה לאחריה מן התורה ושלפניה מדברי סופרים::

יש שואלים ק"ש תורה היא והיאך אמרו במשנתנו שאינו מברך לפניה אף בהרהור והרי ברכה לפניה מן התורה, מכל מקום הואיל ואין הדבר ניכר להיותם ברכות מיוחדות לק"ש שהרי ענינים בפני עצמן הם ולא ברכות מיוחדות כגון אשר קדשנו וכו' לקרוא את שמע או אשר בחר בנו וכו' מקפידים בהם להקל עליהם במקום טומאה:

מי שנסתפק לו אם קרא את שמע אם לאו חוזר וקורא הואיל וק"ש מן התורה וקוראה בברכותיה שכל שהוא מספק בדבר שמן התורה יש לו עליו לברך ואין בו חשש ברכה לבטלה הואיל והוא דבר שבדאי היה בו חיוב, אבל דבר שלא היה בו חיוב בודאי מעולם כגון ערלה כבושה אע"פ שחיוב מילה מן התורה אין בו ברכה לדעת קצת, ויש שמברכים אף בזו להטיף דם ברית כמו שיתבאר במקומו:

ספק אמר אמת ויצייב ספק לא אמר חוזר ואומר שהרי יש בו הזכרת יציאת מצרים מן התורה כדכתיב למען תזכור וכו' כל ימי חייה ומכל מקום אם אמר פרשת ציצית אינו חוזר באמת ויצייב

מספק שהרי יצא ידי חובת הזכרת יציאת מצרים ואם מפני שהיא ברכת ק"ש ברכות אינו חוזר בספקן שהברכות מדברי סופרים הם ויש אומר אף בודאי שלא בירך הואיל וכבר נעשית המצוה, ואינו כן שברכות אלו ענין בפני עצמו הן כאשר ביארנו:

נסתפק בשניהם ר"ל בפרשת ויאמר ובאמת ויצייב יש מי שאומר שחוזר בשניהם ויש מי שאומר שאינו חוזר אלא לפרשת ויאמר, ושאר מצות שנסתפק אם עשאן אם לאו יש אומר שחוזר לעשותם בלא ברכה ויש אומר אך בברכה, יש מי שאומר מאחר שאמת ויצייב מן התורה ותפלה מדרבנן ראוי להפסיק באמן בין גאל ישראל לתפלה שסוף ברכותיו הוא כשם שמפסיק בברכת המזון בין בונה ירושלים להטוב והמטיב שג' ברכות מן התורה והטוב והמטיב דרבנן, ומכל מקום אנו אין נוהגין כן, ויראה סעד למנהגנו שמאחר שאנו אומרים פרשת יציאת הרי חזרו שתיהן מדרבנן כמו שכתבנו או שמא תפלה דאורייתא כמו שביארנו, ומכל מקום יש לומר שאף כשיהיו בשתיהן שתיהן דאורייתא או שתיהן דרבנן אומר אמן שלא הוצרכנו בברכת המזון לבא בה מטעם שהג' מן התורה והרביעי אינה מן התורה אלא מפני שארבעתן מכלל ברכת המזון אבל בזו הרי גאל ישראל סוף לברכת ק"ש וק"ש ותפלה ענינים חלוקים הם ומשום הפסק לסמיכת גאולה אין כאן שאין אמן הפסק כמו שביארנו בקונדרס מיוחד בפני עצמו בענין אל מלך נאמן:

מי שהתפלל אינו חוזר ומתפלל חובה אלא בתורת נדבה אבל ק"ש וברכותיה אינו קוראן בתורת נדבה אחר שקרא, ספק התפלל ספק לא התפלל חוזר ומתפלל על דעת שאם לא התפלל תהא תפלה זו עולה לחובה ואם התפלל נדבה, תפלה זו שהוא מתפלל נדבה גדולי המחברים כתבו שצריך לחדש בה דבר בכל ברכה מן האמצעיות ואם חדש בברכה אחת דין, וגדולי המגיהים כתבו עליהם שאף בלא חדוש הוא מתפלל נדבה ואנו מכריעים שבספק

התפלל ודאי אין צריך לחדש בה כלום אבל בהתפלל ודאי צריך לחדש, הורו גדולי הפוסקים שאין דברים אלו אמורים אלא ביחיד אבל בצבור אין מתפללים נדבה ואין הצבור מביאים קרבן נדבה, ומגדולי תלמידיהם חולקים עליהם ממה שאמרו בספרי תקריבו את קרבנכם מלמד שהיא באה נדבת צבור ומכל מקום אנו משיבים עליה שלא נאמרה אלא ממותר הלשכה הא מכל מקום אין צבור מביאין נדבה מתחלה, אלא שהדברים נראים לי ממה שאמרו ברביעי של פסחים (בפ' נדב): שט' באב אינו כתענית צבור לענין תפלת נעילה והקשו והא אמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו ותרצו התם חובה הכא רשות, כלומר בשאר תענית צבור חובה מתקנת חכמים ובט' באב רשות ומתורת נדבה וודאי על הצבור הוא אומר כן, ולדבריהם אפשר לפרשה ביחיד אלא שהדברים רחוקים, וכן יש מי שאומר מכאן לדעת גדולי הפוסקים על צבור שנסתפקו אם התפללו אם לאו שאין חוזרים ומתפללים, וכן הורו גדולי המחברים שאסור להתפלל בנדבה בשבתות ובימים טובים שהרי אין מקריבים בהם קרבן נדבה וכן הורו שתפלת מוסף אין מתפללים אותה נדבה הואיל וקרבן מוסף אינו בא בתורת נדבה, וגדולי המפרשים באים באיסור נדבת שבת ויו"ט מצד אחר והוא ששבת ויו"ט אין בהם אלא ברכות של הודאה וכל שהודה וחוזר ומודה באותם הנדבות בעצמן ברכה לבטלה הן, וכן ברכות יוצר וברכות ערבית וברכת המצות וברכת הפירות והודמה להם מברכת הודאה.

זה שאנו נוהגים להיות מי שכבר התפלל עובר לפני והרי אין צבור מתפללים נדבה יש לפרש שזה אינו תפלת נדבה אלא להוציא את שאינו בקי ואת שאינו יכול לכוין תפלתו או בראש השנה ויום הכפורים אף הבקי ומכל מקום בתפלת ערבית הואיל ועיקרה רשות יש חולקים לומר שאם התפלל בינו לבין עצמו אינו עובר עליה לפני התיבה ויש מדמין אותה לשאר התפלות הואיל ועכשיו קבועה חובה, ולדעת זה אף הם רוצים לומר שמתפלל אותה בקול

רם שאם בלחש היאך הוא מוציא בה שום אדם ומתוך כך נראה בתפלת ערבית שאם התפלל יאמר ק"ש בברכותיה כמנהגו עד ועל כל מעשיו ושותק עד שיתפללו הצבור שמנה עשרה ואומר קדיש, וכן ראינו לקצת חזנים בקיאים שהיו עושים כן:

היה עומד בתפלה ונזכר שכבר התפלל פוסק ואפילו באמצע הברכה ואינו יכול לסיים אף על דעת נדבה הואיל והתחיל בה בתורת חובה, ויש מפרשים שפוסק מתורת חובה ומסיים בתורת נדבה, ומביאים ראיה ממה שאמרו בתלמוד המערב היה עומד ומתפלל ונזכר שהתפלל רב אמר חותך ושמואל אמר אינו חותך שמעון בר בר בשם ר' יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום כלו, ומכל מקום אין הדברים נראין לי שאילו חלק ר' יהודה עם ר' יוחנן היה לו לומר ופליגא וכו', ובתלמוד המערב נראה לי שחזרו בהם והוא שאמר אחריו ר' זעירא בעי לי מילתיה דר' יוחנן אמירא ספק התפלל ספק לא התפלל ר' אבהו בשם ר' יוחנן אל יתפלל ר' חנינא לא אמרה כן אלא הלואי מתפללים כלומר לא אמר שלא יתפלל אלא שיתפלל ומכל מקום בספק התפלל אמרה ולא על נזכר שהתפלל, וגדולי המפרשים מתמיהין תפלה שהוא רחמים למה נאסור בה כלל בנדבה, ובמחילה מהם אין כאן תימה שכל ברכות של חיוב אחד, אחר שבירכן למה חוזר בהם ואם ירצה להרבות בתפלה ירבה בבקשות ובתחנונים אבל חזרת ברכות לבטלה למה וכן מוכיח ממה שאמרו בסמוך אם אין יכול לחדש בה דבר אל יתפלל משמע דעכובא קאמר ותפלת ערבית מיהא כתבו גדולי המחברים הואיל וכל עצמה אינה אלא נדבה פוסק:

מי שהתפלל ונכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין אם יכול לחדש בה דבר כגון שצריך להתפלל על איזה דבר שהוא מעין הברכות יתפלל בתורת נדבה ואם לאו אל יתפלל אף בנדבה, ואף לדעת האומרים שאין תפלת נדבה צריכה חדוש כגון זה שהתפלל ביחיד ועכשיו מתפלל בצבור אין מה שהתפלל ביחיד נחשב כל

כך וחזרה נדבתו מעין חובה ומפני זה צריך שיחדש בה לדבר לקבוע בעצמו שנדבה היא:

מי שהיה עומד בשבת ומתפלל והתחיל בברכת חול ונזכר שהוא שבת גומר אותה ברכה שהתחיל וחוזר לו לברכה אמצעית של שבת, ורוב מפרשים מסכימין שלא נאמרה גומר את הברכה אלא בתפלות שאדם מתפלל בהם שמנה עשרה בחול כגון שחרית ומנחה וערבית אבל מוסף הואיל ואף בחול אין מתפללין בו שמנה עשרה אף זה פוסק לאלתר באמצע ברכה, ואף גדולי המחברים כתבוה כן אלא שגדולי המפרשים חולקים לומר שאך במוסף גומר, ואף הם מביאין ראיה ממה שאמרו בתלמוד המערב בפרק תפלת השחר כמה ישהא בין תפלה לתפלה ר"ל בין שחרית למוסף כדי הלוך ד' אמות רב אמר צריך לחדש בה דבר ר' זעירא בעי קמוי דר' יוסי מהו צריך לחדש בה אמר ליה אפילו אמר ונעשה לפניך את קרבנות חובותינו בתמיד יום ובקרבת מוסף, נראה שהם מפרשים אותו בהתפלל תפלת חול במוסף וחדש בה לשון מוסף שיצא כלומר אע"פ שבירך י"ח של חול אלמא שאם התחיל במוסף בשל חול גומר את הברכה, ומכל מקום אין כאן ראיה גמורה שאפשר שאינו אלא פי' לצריך לחדש בה דבר בברכה רביעית כלומר שיהא של מוסף אבל כל שהתחיל בשל חול פוסק אף באמצע ברכה, ומכל מקום לדעתי בברכת חונן הדעת ראוי לגמור מפני שיש לה סרך מקום אף בשבת והוא שאמרו בתלמוד המערב היה מתפלל והתחיל בברכת חול אתפליגין חד אמר פוסק וחד אמר גומר הכל מודים בחונן הדעת שגומר ואתיא כרבי דאמר רבי תמהני מפני מה בטלו חונן הדעת בתפלה בשבת אם אין דעה תפלה מנין:

היה עומד בשבת והתפלל תפלתו בנסח של חול ולא הזכיר בתפלתו שבת, כלל גדולי הדורות שלפנינו כתבו שמחזירין אותו כדין כל טועה בימים שיש בהם קרבן מוסף שמחזירין אותו כמו שיתבאר, וגדולי המחברים נראה שפסקו שאין מחזירין אותו,

ויראה לי שאין טענה על דבריהם משמועת ימים שיש בהם קרבן מוסף שמאחר שהשבת תדיר הוא אין הזכרתו מעכבת בו, אלא שאני מפקפק בה שהרי לענין ברכת המזון כל שפתח בהטוב והמטיב חוזר כמו שיתבאר אלא שאפשר שחדש בה דבר לענין שבת:

בף כא עמוד ב

מי שנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללים אם יכול להתחיל בתפלתו ולגמור עד שלא יגיע שליח ציבור לקדושה, יתפלל עד שיגיע שליח צבור לקדושה ויאמר קדושה עם הצבור מפני שהיחיד אינו אומר קדוש בתפלת עצמו וצריך לו להשתדל לאמרו עם הצבור, שמא תאמר יתפלל ויפסיק לקדוש אינו ראשי שאין מפסיקין בתפלה לא לקדושה ולא לקדיש ולא לברכו ולא למודים ולא לשום דבר ומכל מקום גאונים הראשונים כתבו שאם מתחיל בתפלתו עם שליח צבור וקורא עמו מלה במלה עד שמגיע לקדושה עונה ואין זה נקרא הפסקה, וגדולי המפרשים מוסיפים בדבריהם שאף נסח הקדושה ר"ל כתר יתנו וכו' או אי זה נסח שיאמר הוא צריך לאומרו מלה מלה שיראה לגמרי כעושה עצמו טפל לתפלת החזן, ויש מי שאומר שאינו צריך אלא שיתחיל וימתין אחר מחיה המתים עד שיגיע ש"צ לשם ויענה עמו, ומכל מקום היה עומד בשאר מקומות של תפלה כשהגיע ש"צ לקדוש אינו מפסיק אלא שותק ויוצא ידי שתיהן שהרי שומע כעונה, ויש חולקים לומר שלא לשתוק ואין הדברים נראין, וברכת ק"ש כבר ביארנו שמפסיקים בהם לקדושה וקדיש על הצדדים שהזכרנו בפרק היה קורא:

יש מי שאומר שדין מודים ודין קדוש שוים בענין זה ומי שנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללים אם יכול להתחיל ולגמור עד

שיגיע ש"צ למודים ויכרע עם הצבור יתחיל ואם לאו לא יתחיל
ואע"פ שהיחיד אומר מודים מכל מקום כל שהכל כורעין והוא אינו
כורע זילא מילתא, ואין הדברים נראין ואין לחוש אלא לקדושה
אבל לא למודים ולא לקדיש ולא לברכו:

מה שאמרנו שאין היחיד אומר קדוש, בקדושת שמנה עשרה
הדברים אמורים אבל קדושת יוצר אור ושל סדר קדושה ספור
דברים הוא ויחיד אומרן בתפלתו, ויש חולקים בכך אלא שהדברים
נראים כמו שכתבנו וכן כתבוה גדולי המחברים בתשובת שאלה
אע"פ שבקצת חבוריהם כתבוה בהפך ואותה שבסדר קדושה
מיהא ר"ל ובא לציון אין ספק שהיחיד אומרה:

מי שמצא שליח צבור שמתחיל תפלת המנחה בקול רם וזה
מתחיל תפלת ערבית וקורא עמו מלה מלה יש אומר שאין זה
מפסיק לקדוש שלא התיירו אלא בתפלה ששליח צבור אומר בה
קדוש, אפילו היה ש"צ מתחיל בתפלת יוצר וזה בתפלת מוסף יש
שמפקפקים בזה הואיל ואין זו אותה תפלה בעצמה שש"צ מתפלל
ויש חולקים לומר שמפסיק ואומר קדושה רבה עם ש"צ אע"פ
שתפלת היוצר אין בו קדושה רבה ואין בידינו להכריע:

כבר ידעת שד' מיתות נמסרו לב"ד סקילה שריפה הרג וחנק
מכשפה ושוכב עם בהמה ובעל אוב וידעוני הרי הן בכלל הנסקלים
והרבה מלבד אלו וכלן עם מחוייבי שאר מיתות יתבאר ענינים
במס' סנהדרין:

אע"פ שביאה דרך אישות אוסרת אותה לקרוביו מכל מקום
ביאה שלא מדרך אישות אינה אוסרת, מכאן אמרו נושא אדם
אנוסת אביו אנוסת בנו ומפותת בנו ועיקר דבר זה יתבאר במס'
יבמות:

כל המלמד את בנו תורה כאלו קבלה מהר סיני שנא' והודעתם
לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב:

טבילה זו שתקן עזרא לבעלי קריין ראו הבאים אחריו שלא פשטה תקנתו בכל ישראל ושלא היו רוב הצבור יכולין לעמוד בה ובטלוה ואע"פ שאין ב"ד רשאי לבטל דברי ב"ד חברו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין הואיל ולא פשטה גזרתו בכל ישראל ושאין רוב צבור יכולין לעמוד בה רשאי הם לבטל כמו שאמרו אי איכא גוי כלו אין וכו' ולפיכך בטלוה, יש מפרשים הטעם שחא נאמר אין ב"ד יכול לבטל וכו' אלא במה שנתקן מחמת גדר אבל מה שתקן מקראות והם רואים לפרשם בדרך אחרת רשאים, והם מפרשים ענין לבעל קרי שאסור בדברי תורה כלומר מהיכן יצאה לעזרא תקנה זו ואע"פ שאמרו עזרא תיקן כדאמרינן בעלמא דריש והתקין או זו דרש והתקין, והוא דרשה מדכתיב והודעתם לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת מה להלן בעלי קריין אסורים וכו' והם באו לדרשם על המלמד את בנו תורה שהוא כאלו קבלה מהר סיני, וכיוצא בזה רשאי לבטל שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים שבכל דור ודור, וכבר כתבנו כיוצא בה במס' ע"ז במה שראו לתקן מחמת איסור ונמצא שאינו ולפיכך בטלוה, ומכל מקום כדי שלא תעקר מכל וכל העמידוה על נתינת ט' קבין על גופו שכך שיערו שכל הגוף עולה בהם דרך נתינה ואחר כך בטלו גם כן נתינה זו, כלל גדול אמרו אין דברי תורה מקבלים טומאה מכל מקום טבילה זו קדושה גדולה היא וכל המחמיר בה תבא עליו ברכה ומפני זה נהגו לטבול ערב ר"ה ויום הכפורים שהם ימי סליחה ותפלה יתרה ולא עוד אלא שכמה פעמים אדם ניצל מעבירה בסיבתה, בסוגיא זו אמרו מעשה באחד שתבע את האשה לדבר עבירה אמרה לו ריקה יש לך מ' סאה שאתה טובל בהן מיד פירש, ובתלמוד המערב אמרו עד שהיו מחזירין היכן הן טובלים עברו עוברים ושבים ובטלה העבירה, ויש פוסקים שנתנת ט' קבין לא נתבטלה לתפלה

ואין הדברים נראין ואע"ג דבטלוה לנתינה והם הזכירו עיקר התקנה והרי בכלל אמרו אין דברי תורה מקבלים טומאה וכך אמרו מעשה באחד שהיה מגמגם וקורא ר"ל שהיה בעל קרי ולא רצה לקרות בביאור ובחתוך לשון ואמרו פתח פיו וכו שאין דברי תורה מקבלים טומאה והרי לא היתה שם לא טבילה ולא נתינת ט' קבין: **ראה קרי** כליל יום הכפורים הואיל וטבילת בעל קרי בזמן הזה אינה בכלל תקנה אינה נקראת טבילת מצוה ואסור לו לטבול, ומה שאמרו בתלמוד המערב מעשה בר' יוסה שראו אותו טובל בצנעה ביום הכפורים בזמן התקנה היה, ויש חכמים שמתירים בכך שמכל מקום סרך מצוה יש בדבר, ומקצת חכמים ראינו שלחשוה לתלמידיהם בצנעה גדולה, מכל מקום טבילות אינן אלא מנהג ואין מברכין עליהם ומה שנתגלגל כאן בזב שראה קרי ונדה שפלטתה שכבת זרע ומשמשת וראתה יתבאר במשנה אחרונה, וכן מה שהביאו כמאן דמהדר אמיא בענין ק"ש ביארנו בפרק שני: **ראשית הגז** אינו נוהג בחוצה לארץ והוא הדין למתנות כהונה ר"ל זרוע לחיים וקיבה שאין נוהגות בזמן הזה, וגדולי עולם הורו על מתנות כהונה שנוהגות שלא נאמר בראשית הגז אלא מפני שהוקש למעשר בפסוק אחד ראשית דגנך וכו' וראשית הגז צאנך תתן לו אבל מתנות כהונה נוהגות, וכן נראה דעת גדולי הפוסקים וגדולי המחברים ודבר זה מתבאר במס' חולין:

מי שזורע חטה ושעורה בתוך הכרם הנטוע או שזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד חייב משום כלאי זרעים (ואין כלאי זרעים נוהגים אלא בארץ, זרע חטה ושעורה וחרצן או שעורה וחרצן גדולי הדורות שלפנינו כתבו שאין לייב כלום אלא שראיתו לגדולי המפרשים שחייב משום כלאי זרעים) ומשום כלאי הכרם ואם היה בארץ לוקה שתיים זרע חטה ושעורה לבד חייב משום כלאי זרעים ומכל מקום דין כלאי הכרם אין בו אלא בשני מינים וכרם דכתיב כרמך לא תזרע כלאים, כרמך וכלאים:

מה שאמרנו שאם זרע חטה וחרצן או מין אחד בכרם יראה מלשון גדולי המחברים שלא נאמר אלא לענין מלקוטת כלומר שאינו לוקה בכך אבל באכילה מכל מקום אסור, ולא עוד אלא שאף בהנאה אסור לדעת קצת והוא שאמרו המעביר עציץ נקוב בכרם קידש, וכן מחיצת הכרם שנפרצה ונתיאש הימנה ולא גדרה קידש, וכן המקיים קוצים בכרם וכן המסכך גפנים על תבואתו של חברו קדש שלמדת מכלם שבמין אחד וכרם הוא נאסר, וכן אמרו במסכת שבת (דף קל"ט.) כשותא בכרמא עירובא, ויש מתירים בכל אלו בהנאה אלא שאוסרים בכלם באכילה, וקשה לי לדעתם אם כן למה נהגו כר' יאשיה אלא שגדולי הדורות הכריעו שכל שזרע שני מינים בכרם או חטה ושעורה וחרצן שלא במפולת יד אלא בזה אחר זה אסור בהנאה אלא שאינו לוקה על הזריעה, הא מין אחד בכרם או חטה וחרצן מותר אפילו באכילה ובזו אמר שנהגו כר' יאשיה, ושמועת עציץ נקוב יש לפרשה כשיש שם שני מינים ר"ל חטה ושעורה ושאר השמועות כל שאתה יכול לפרשם בשני מינים וכרם מוטב וכל שאין אתה יכול לפרשו כן אתה דוחהו מכח שמועה זו:

מה שאמרנו בחטה ושעורה הוא הדין לכל שני מינים שמחמשת המינים אבל כל שלא מחמשת המינים אין בו אלא בנבוס ולוף מפני שהם דומים לתבואת הכרם שאינן עושות אלא אחת לג' שנים וכן היא במשניות בשני של כלאים ומכל מקום אסור מדבריהם, ודברים אלו קצרנו בהם כאן מפני שכבר הכרענו בהם בכדי הצורך בראשון של קדושין בע"ה:

דף כב עמוד ב

המשנה הששית והיא מענין משנה שלפניה והכונה לבאר בה אותן הפטורים מחמת טומאתם ששכחו והתחילו לקרות או

להתפלל היאך יעשו וכן אם היה המקום מלוכלך היאך הוא צריך להרחיק ואמר על זה היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי וכו' לא יפסיק מכל וכל אלא יקצר ולא יאמר אלא פתיחה וחתימה כגון ברכ' ה' אלקינו את השנה הזאת בא"י מברך השנים, וכן בכל הברכות וכן בדברי תורה פירשו בגמ' שהוא מגמגם וקורא הא אם לא התחיל לא יתחיל אף בהרהור כמו שהתבאר בסוגיא למעלה בשמועת הרהור כדבור ופירשו הטעם בהדיא מפני שתפלה דרבנן, וזו קשה לגדולי המחברים שפסקוה מן התורה, אלא שאפשר לפרשה על הנסח ועל הזמן כמו שפירשנו במשנה שלפניה:

ירד לטבול קודם שיקרא אם יכול לעלות מן המים ולהתכסות בבגדיו ולקרות עד שלא יהא הנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו ומתירא שלא יקרא בעונתה יתכסה במים מפני שהוא ערום ויקרא כדי שיתפלל תיכף שיצא מן המים עם דמדומי חמה ומשנה זו אין לה מקום בזמן הזה שהרי בטלה טבילה זו ומכל מקום למדנו שהעומד בתוך המים ערום יכול להתכסות במים ולקרוא, ומפרש בגמ' שצריך הוא למברך לעוכרן ברגליו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה:

ולא יתכסה לא במים הרעים ר"ל מים סרוחים ולא במי משרה ר"ל ששורין בה פשתן מפני שריחן רע עד שיטיל לתוכן מים ובגמ' תמהו על זה כמה מיא רמי ואזיל כלומר מה יעשה זה לנהר נובע שיוכל להעביר את הריח ומפרש לה [בדפוס לא] שעל מי רגלים הוא שנויה כלומר לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי משרה ולא יקרא במקום שיש בו מי רגלים עד שיתן לתוכן מים ומפרש בגמ' רביעית:

וכמה ירחיק מהם מכל אלו הנזכרים ומן הצואה ד' אמות ומפרש בגמ' דדוקא כשמניח הצואה לאחריו אבל לפניו כמלוא עיניו, זהו **ביאור המשנה** וכלה הלכה היא ואע"פ שאין לה מקום בזמן הזה אצל בעל קרי כמו שפירשנו מכל מקום למדנו ממנה שהקורא לא

יתכסה במים הרעים ובמי המשרה ושלא יקרא במקום שיש שם מי רגלים עד שיתן לתוכן מים, כמו שמפורש במשנה, ודינים שבאו בגמ' אלו הן:

מי שהיה מתפלל וראה צואה כנגדו יפסיק תפלתו וילך לו לפניו עד שתהא הצואה לאחרי ד' אמות ואם אי אפשר לו לילך לפניו כגון שהיה נהר מפסיק או כיוצא בזה וכן אי אפשר לו להפוך פניו לשם שמא צד מזרח הוא ילך לו לצדדין עד שתהא הצואה לצד אחר ולא לפניו אבל כל זמן שהיא לפניו לא יתפלל ואפילו העלים עיניו ממנה ואפילו היה בלילה שאינו רואה לה הואיל ויודע לשם כיון שאלו היה ביום היתה נראית לו, וכן פרשוה בתלמוד המערב ונוסח דבריהם ר' אילא וחבריה הוו יתבין ברמשא אמר מהו מימר כאן מילי דאוריתא אמר ליה מכיון דאלו הוה ביממא הוינן חמון מה דקמינן אף כדין אסור, ויש אומרים בסומא אחר שהוא יודע לשם:

התפלל ומצא צואה באותו מקום שהתפלל בו הואיל ופשע אין תפלתו תפלה וצריך לחזור ולהתפלל במקום אחר אבל כל שלא במקומו אע"פ שמצאה בקרוב ד' אמות נראה שאין צריך לחזור, ויש אומרים של הצריכוהו לחזור אלא במקום שהיה לו לחוש לצואה כגון מקום המוחזק בכך כגון הולך בדרכים וכיוצא בהן אבל במקום שלא היה לו לחוש בכך אינו פושע ואינו צריך לחזור, **ואין נראה לי, שכל שמצא במקומו פושע הוא:**

היה עומד בתפלה ויצאו לו מי רגליו ושתתו לו על ברכיו מצד שאינו יכול לעמוד, פוסק וממתין עד שיכלו המים וכשיכלה העמוד אע"פ שבשרו טופח בהן ומי רגלים בקרקע או אף על בגדיו חוזר ומתפלל הואיל וגופו או בגד עליון שלו מכסתן, ויש אומרים שחוזר ומתפלל בהרחקת ד' אמות או בנתינת מים על מקום מי רגלים הן על קרקע הן על בגדיו, והיכן הוא חוזר למקום פסק שמה שהתפלל מכל מקום על נכון התפלל דגברא חזיא הוא כלומר ראוי היה להתפלל, ומכל מקום גדולי המפרשים פסקו דגברא דחזיא [אולי

צ"ל דלא חזיא, המעתיק] הוא וסופו הוכיח ואף בלא שהה חוזר לראש כדין הוצרך לנקביו ואינו יכול לעמוד, ולדעת האומר דגברא חזיא הוא מכל מקום אם שהה כדי לגמור את כלה מתחלה ועד סוף חוזר לראש, ובדבר הזה נשתנה דין תפלה מדין ק"ש ומגילה והלל ושופר שבכלם אפילו שהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק וכן דעת גדולי הפוסקים, וראיה להם שר' יוחנן אמרה כן באחרון של ר"ה (בפ"ג:) שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא והקשו שם והא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, ותירץ הא דידיה הא דרביה, וחזרו והקשו ודידיה לא והא ר' אבהו הוה אזיל בתריה דר' יוחנן והוא קרי שמע מטא למבואות המטונפות ופסק אמר ליה מהו לגמרה אמר לי אם שהית כדי לגמור את כלה זיל הדר, ותירץ הכי קאמר ליה לדידי לא סבירא לי כלומר שיהא צריך לפסוק למבואות המטונפות אלא לדיך שפסקתה להחמיר החמר אף בזו אבל לר' יוחנן אפילו שהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר אלא למקום שפסק, וכן יש מביאים ראיה ממשנת היה קורא בתורה שהרי בתורה יש בין פרשה לפרשה יותר מכדי שהיית כלה, אלא שזו אין בה הכרח שמא נודמנה לו קריאת פרשה אחת והפסיק מעט וחוזר ונודמנה לו קריאה האחרת, וכן מביאין ראיה ממה שאמרו [לעיל י"ג ע"ב] על ר' שמע ישראל וכו' זו היא ק"ש של ר' יהודה הנשיא כלומר שהיה שונה לתלמידיו וכשהגיע זמן ק"ש קורא פסוק ראשון וחוזר ושונה ושאלו בה חוזר וגומרה או אינו חוזר וגומרה בר קפרא אמר אינו חוזר וגומרה ור' שמעון ברבי אמר חוזר וגומרה, ואמר לי בר קפרא בשלמא לדידי היינו דמהדר אשמעתא דיציאת מצרים אלא לדיך אמאי מהדר, ואמר ליה כדי להזכיר יציאת מצרים בזמנה, וודאי שר' שמעון ברבי היה בקי בעניניו של ר' יותר מבר קפרא וכן שלא ראינוה אינה ראיה ואף הוא לא היה אומר כן אלא ממה שהיה רואהו מחזר אחר שמועה של יציאת מצרים והרי שהה בנתיים הרבה.

ולדעת זה אין חילוק בין שהה מצד שאינו ראוי לקרות הן מצד עצמו כגון מים שותתין לו על ברכיו הן מצד המקום כגון מבוי המטונף ובין שהה לאי זו ססבה בכלן אינו חוזר לראש חוץ מן התפלה, ומכל מקום בתלמוד המערב שבפרק שני התבאר שר' יוחנן מודה בק"ש שכל ששה כדי לגמור את כלה חוזר לראש אף שלא במקום דיחוי וכל שכן במקום דיחוי וכן פסקו רבי' אלא שהוא חולק עם תלמוד שלנו, וכן פרושו שם בשהיה זו שבקורא משערין אותה כלומר על הדרך שהוא רגיל לקרות, וגדולי המפרשים נוטים לומר שבשהה אין חלוק ביניהם שאף בק"ש ומגילה והלל ושופר אם פסק מצד דיחוי כזה ושהה כדי לגמור את כלה חוזר לראש ואם מחמת דבר אחר פסק אף בתפלה חוזר למקום שפסק אפילו בשהה כדי לגמור, ומכל מקום דברי גדולי הפוסקים בתפלה עיקר שלעולם בשהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש הואיל ואין יכול לדבר בה מפני הכבוד ולא מפני היראה ואף בשהייה זו משערים על הדרך שהוא רגיל להתפלל אם במתון אם במהירות:

ואע"פ שכשהוצרך לנקביו ואינו יכול לעמוד אמרו תפלתו תועבה כמו שיתבאר מי רגלים אדם סבור לפעמים לעמוד בהם והרי הוא כאנוס, ואע"פ שאמרו במי רגלים צריך שיתגבבו או שירחיק ד' אמות או שישלים עליהם מים קודם שיתפלל בכאן הקילו הואיל והתחיל להתפלל והעמידוה על דברי תורה שלא אסרה אלא כנגד עמוד ראשון כדי שלא יפסק תפלתו, ומכל מקום כבר כתבתי שאין הכל שוים בשטה זו יש אומרים שאף זה הואיל וסופו הוכיח שלא יכול לעמוד אין תפלתו תפלה ואע"פ שלא שהה חוזר לראש וכן כתבתי כי יש אומר שמה שאמרו עד שיכלו המים פירושו עד שיתגבבו בכדי שלא יהא בהן להטפיח ואם לא נתגבבו אלא שכלה העמוד צריך הרחקת ד' אמות או השלכת המים בבגדיו ולא נתגבבו צריך שיתן עליהם מים:

במס' מגילה ([דף כו:](#)) התבאר שהמטיל מים ירחיק ד' אמות וישהה

עוד כדי הלוך ד' אמות כדי שיכלו ניצוצות ואחר כך יתפלל ויש מפרשים בה או ישהה ד' אמות ושמא תאמר והרי בהלוך ד' אמות שהה כדי הלוך ד' אמות פרשוה שאם הטיל מים בכלי והסירוה משם לאלתר צריך שישהה כדי הלוך ד' אמות ומי שהתפלל והוצרך להטיל מים מיד ישהה כדי הלוך ד' אמות וישתין שכל ד' אמות דמדומי תפלה בפיו, במסכת עירובין יתבאר שאם נפרצה חצר גדולה לקטנה אם היתה צואה בקטנה מותר להתפלל ולקרוא את שמע בגדולה אלא אם כן היה שם ריח רע מפני שהיא מופלגת ממנה ואם היתה בגדולה אין מתפללים אף בקטנה שאין הקטנה אלא כקרן זוית לגדולה:

דף כג עמוד א

מי שהוצרך לנקביו אל יתפלל ואם התפלל אם היה יכול לעמוד על עצמו משעה שהתחיל בתפלתו עד שיעור פרסה תפלתו תפלה ואם לאו אין תפלתו תפלה וחוזר ומתפלל ובמי שהוצרך למי רגלים כבר כתבנו למעלה לדעתנו שאין הדין כן, זה שהוצרך לנקביו ולא יכול לעמוד שפסק ונתנקה כבר ביארנו שאין תפלתו תפלה ואחר שכן אפילו לא שהה חוזר לראש, לא היה צריך לנקביו בשעה שהתחיל להתפלל ובתוך תפלתו נאנס יש אומרים שאינו חוזר לראש שאין לומר בו תפלתו תועבה, אע"פ שאמרנו ביכול לעמוד על עצמו שתפלתו תפלה צריך להזהר שלא יטמא אדם עצמו בשהיית נקביוף אמרו חכמים כל המשהה נקביו עובר משום בל תשקצ את נפשותיכם ולתפלה צריך להשתדל ולטהר עצמו שלא יב לידי טומאה בתפלתו שנא' הכון לקראת אלקיך ישראל וכשנכס לסעודה ראוי לו להשתדל לטהר עצמו קודם אכילה שלא יטרידוהו נקביו בשעת אכילה, ומה שנתגלגל כאן בקצת ספרים לגבל ולתפלה ולנטילת ידים עד ד' מילין כבר ביארנו בפרק שני:

כבר ביארנו שקדושת תפלין יתירה לפיכך צריך אדם שיזהר שלא יקל בהם, מכאן אמרו אסור לאדם להכנס עמהם להשתין מים בבית הכסא קבוע והוא כל בית הכסא שהוכן לבית הכסא ושכבר הותחל להפנות בו, ולא סוף דבר שאסור ליכנס בו כדי להפנות שהרי בכל מקום אסור להפנות בהם ואפילו להפיח בהם שעיקר האסור כל הוצאת ריע רע וקדושה עליו, אלא אפילו להשתין מים אסור ליכנס בבית הכסא קבוע אבל בית הכסא עאי והוא מקום שהוכן לבית הכסא ולא הותחל עדיין להפנות בו מותר להכנס בו ולהשתין ותפלין בראשו ובזרועו וכל שכן במקום שאינו מוכן לבית הכסא כלל, וגדולי המפרשים אוסרים אף בשל עראי ואין גורסין בשאלה זו מהו ליכנס לבית הכסא קבוע שהרי צריך לחלוץ ד' אמות קודם לו, אלא בעראי שאלוה ואסרו, ומכל עיקר הדברים כגרסת הספרים ולא הצריכו לד' אמות אלא כשבר ליפנות שם כמו שיתבאר:

בית הכסא קבוע עצמו מותר לעבור בו לפי דרכו ותפלין בראשו לא אסרו ליכנס בו להשתין מים אלא מגזרה שמא יפנה בהם: **הרוצה להכנס** לבית הכסא קבוע יחלוץ תפלין ברחוק ד' אמות ואוחזן בידו וגוללן כמין ספר ואוחזן בימינו כנגד לבו כרוכים בבגדו וזה שאמרו שאוחזן בימינו אע"פ שהנחת תפלין בשמאל טעם הדבר מפני שהוא צריך לקנח בשמאל כמו שאמרו אין מקנחין אלא בשמאל ולפיכך אוחזן בימינו כנגד לבו, ויזהר שלא יהא ראש הרצועה יוצאת מתחת ידו טפח ואין צריך לומר בקציצת התפלין ובקשריו ואין מניחם לא בחורים הסמוכים לבית הכסא ולא בחורים הסמוכים לרשות הרבים ולא באילנות שמא יאבדו, וכן כשהוא יוצא מרחיק ד' אמות ומניחן, ואם היה בית הכסא עראי חולצן ונפנה לאלתר וכשהוא יוצא מרחיק ד' אמות ומניחן מפני שעשאו קבוע, ולהשתין מים אע"פ שיכול לעשות כן בעודן בראשו ובזרועו כמו שכתבנו לא יעשה כן ותפלין בידו משום ניצוצות אלא

אם כן כרכן בבגדו:

מה שפירשנו שאוחזן בבגדו ובידו ודיו, אין הדברים אמורים אלא ביום ויש שהות ביום כדי ללבשן אחר כן, ואין מטריחים אותו בהצנעה יתרה כל כך אחר שדעתו להחזיר וללבשן אבל בלילה אף ביום אם אין שהות ביום כדי ללבשן מטריחים אותו בהצנעה יתרה ומניחן בכיס שיש בחללו טפח שהוא מיוחד להצנעתן והוא שנקרא כאן כלי שהוא כליין אבל אם כיס זה אין בחללו טפח אין זה כסוי ובטל הוא אגב תפלין הואיל והוא מיוחד להצנעתן אבל אם הצניעו בכלי אחר שאינו מיוחד להם אפילו בפחות מחלל טפח דיו:

כלי חרס המוקף צמיד פתיל שידעת עליו שהוא מציל מה שבתוכו באהל המת תדע שאפילו היה הכלי פחות מטפח מציל ואין אומרים בו טומאה בוקעת ונכנסת:

דברים הללו נאמרו בתפלין מפני שהפלטת קדושתן אינו אלא במקומן ר"ל בראש ובזרוע אבל שאר ספרים שקדושתן בעצמן לא ראש ולא זרוע לא יפנה עמהם כלל אלא צריך להניחן מכל וכל ואפילו ספרי הגדה ומדרש:

דף כג עמוד ב

לא יאחז אדם תפלין בידו וספר תורה בזרועו ויתפלל מפני שהוא טרוד בשמירת תפלין וספר שבידו ותפלתו נפקעת, ולא ישתין בהם מים אע"פ שמותר להשתין בעוד השתפלין בראשו כמו שכתבנו, ולא יישן בהם אפילו שינת עראי שמא יפלו מידו, ויש מפרשים שמא יפיח בהם שהרי כל שמונחים בראשו יכול לישן בהם שינת עראי כמו שיתבאר במס' סוכה [כ"ו ע"א] אלא שבכאן ענינה כשהתפלין בידו ומחשש שמא יפלו מידו, ולפי מה שיתבאר בשני של סוכה אם היו מונחין בראשו יכול לישן בהן שינת עראי ובלבד שיניח ראשו בין ברכיו שלא ירדם או שימסור שנתו לאחרים, ויש

שמתירים שינת עראי אע"פ שלא הניח ראשו בין ברכיו ולא מסר שנתו לאחרים ואין חוששין שמא ירדם, ויש אוסרים כל שינה שבעולם ממה שאמרו פרק במה טומנין [מ"ט ע"א] שצריכים גוף נקי כאלישע וכו' ופירשוה שלא יישן בהם ולא חלקו בין קבע לעראי ואף גדולי הפוסקים הביאוה אלא שנראה שעל אותה של מסכת סוכה הם סומכים וכשמונחות בידו לא עראי ולא קבע, מנחן אארעא ר"ל בצדו ונתכסו בסודר מותר לישן בהם אפילו שינת קבע וכן אם היו תפלין כרוכין בידו על דרך שאין יכולים ליפול מותר לישן בהם אפילו שינת קבע ועיקר דברים אלו מתבארים בשני של סוכה ושם ביארנו בשינת עראי שהוא שיעור הלוך ק' אמה:

בתלמוד בבא מציעא התבאר שאין נושאים שום דבר על ראש שיש בו תפלין אפילו מטפחת שלהן אין מניחים בו, ומה שאנו נוהגים להביא עליהם כובע של פשתן ובית ראש של גלימא נראה לי שכל שהוא דרך מלבוש מותר, ומגדולי המחברים כתבו שמותר לצנוף עליהם מצנפת, ויתבאר למטה בסוגיא זו שאסור לתלות התפלין ביתד ואע"פ שהקציצה מונחת ביתד והרצועה תלויה אלא מניחן בתוך מקום כהנחת ספר תורה ואם הניחן בכיס ותלה את הכיס ביתד ותפלין בתוכה הרשות בידו:

זה שאמרנו שלא יתפלל אדם ותפלין בידו וספר תורה בזרועו הוא הדין לכל דבר שהוא טרוד בשמירתו מחשש נפילתו, מכאן אמרו סכין וקערה וככר ומעות כיוצא בהן ר"ל שכל אלו הוא טרוד בשמירתן, סכין שמתירא שמא יפול ויזקינו, וקערה שמא ישפך מה שבתוכה, ככר שמא יפול ויבא לידי מאוס, מעות שמא יפלו ויאבדו אבל דבר שאין בנפילתו חשש טירדא מותר ליטול בידו ולהתפלל ואע"פ שבקושי התירו במס' סוכה להתפלל ולולב בידו עד שפירשו שחבוב המצוה הוא שהביאנו להתיר כן טעם הדבר מפני שאף שם יש לחוש שמא יפול ויותר האגד ונפקעת מצות זה אלי ואנוהו:

בתשיעי של מציעא התבאר שהנושא משאוי על ראשו והגיע זמן תפלה פחות מד' קבין מפשילו לאחוריו ומתפלל, של ד' קבין מניחו על גבי קרקע ויתפלל, ובתוספתא אמרו לענין ק"ש הכתף אע"פ שמשאוי על כתפו הרי זה קורא ובשעה שפורק וטוען לא יקרא ובין כך ובין כך לא יתפלל עד שיפרוק:

לעולם יהא אדם צנוע בבית הכסא ולא יגלה את בגדיו עד שישב ואף כשישב לא יגלה בין מלפניו בין לאחוריו אלא כשיעור הצריך לו בצמצום והוא שאמרו כאן שבאיש מגלה לאחוריו טפח ולפניו טפחים ולאשה שאינה צריכה גלוי לפנייה, לאחריה טפח ולפניה ולא כלום, ובתלמוד המערב נראה בהפך והוא שאמרו מפני שהאיש מפשיל לאחוריו כלומר מפניה ערותו לאחוריו ואינו צריך גלוי לפניו אבל אשה צריכה גלוי לפנייה מחמת ניצוצות וכן צריך בשעה שנכנס להפנות שיתרחק מכל אדם כמו שיתבאר:

הנכנס לסעודת קבע חולץ תפלו שמא ישתכר ויתגנה בתפלו והדור הדבר שיניחם על שלחנו כדי שיהיו מזומנים לו להניחם אחר אכילה, והיכן הוא חוזר ומניחם בשעת ברכה והוא שאמרו עד זמן ברכה וממה שאמרו עד זמן ברכה ולא אמרו לאחר ברכה, דקדקו גאוני ספרד שקודם שיברך יסלק את השולחן ונוטל ידיו ומניחן ומברך ברכת המזון, ואע"פ שאמרו תכף לנטילת ידים ברכה חיבת המצוה מכשרת, ואין זה הפסק הא כל שהם מונחים בראשו אפילו אכילת עראי אסורה לו וכן כתבוה גדולי המחברים. אחר שביארנו על התפלין שהם צריכים שמירה מכל דבר חול ראוי לחלוק מכבודם על הנטפלים להם וצריך להזהר בקדושת הסודר שאדם צר את התפלין בתוכו מכאן אמרו סודר שהוכן לצור התפלין וכבר הותחל לצור את התפלין אסור לצור בו מעות או להשתמש בו לדברי חול, אבל הזמינו לצור בו תפלין ולא צר בו מותר הזמנה לאו מילתא היא וכן אם צר בו התפלין במקרה שלא הזמן הסודר לכך מותר לצור בו מעות אפילו בעשה שהתפלין בו

ובלבד שלא יגעו המעות בתפלין, ומה שאמרו צורר אדם תפלין עם מעותיו הואיל ולא הוזמן לכך לא עם מעותיו ממש אלא שני קשרים בסודר זה אצל זה:

אסור לאדם שיניח תפלין תחת מרגלותיו שזה דרך בזוי הוא אבל מניחן תחת מראשותיו בין כר לכסת ויזהר שלא יניחם כנגד ראשו שלא יניח ראשו עליהם ודי להם שיהיו מונחים בכלי אחד ותחת מראשותיו, ואם היה הכלי ארוך והניח ראשו על ראש הכלי ותפלין בראשו האחר מותר, וזהו שאמרו והא תני ר' חייא מניחן בכובע תחת מראשותיו כלומר ולא חלק בין תחת ראשו ושלא מתחת ראשו ותירץ דמפיק ליה למורשא דכובע מלבר כלומר אותו הראש שהתפלין שם מוציא חוץ מראשו, ואם היתה שם אשתו עמו במטה אף זו מניחן תחת מראשותיו אלא שבזו צריך שיניחם כלי בתוך כלי שאינו מיוחד להם:

בית שיש בו תפלין אסור לשמש מטתו אלא אם כן מניחן בתוך כלי המיוחד להם ואחר כך בתוך כלי שאינו מיוחד להם, ויש אומרים שהנחה בין כר לכסת עולה לו לאותו כלי שאינו מיוחד להם ודי לו בכלי אחד בהנחה בין כר לכסת, ומקצת חכמים היו נוהגים להניחן בתוך כלי שלהם על התיבה או על הכסא ומכסין אותן בבגד והיה אותו הבגד עולה להם בכלי שאינו מיוחד לכך, ומה שאמרו כאן באשתו עמו שאם היה מקום גבוה או עמוק שלשה מותר, **נראה שאינה הלכה** ואף גדולי הפוסקים והמחברים לא הביאוה:

דף כד עמוד א

איש ואשתו שהיו ישנים במטה אחת אם היו פניהם איש אל אחיו אסורים לקרוא ק"ש בתוך מטתם ואם היה זה מחזיר פניו לכאן וזה מחזיר פניו לכאן אע"פ שמגבותיהן נוגעות זו בזו מותרים

מתוך שלבו של אדם גס באשתו כל שאין פניו כנגד פניה אינו בא לידי הרהור, כלל אמרו בדבר זה אשתו כגופו אבל אם היו שנים אחרים ישנים אפילו שניהם אנשים או אפילו הם בניו ובנותיו אע"פ שהחזירו פניהם זה לכאן וזה לכאן אין קורין אלא אם כן היתה טלית מפסקת ביניהם או שהם לבושים, ואם היו בניו בני ביתו קטנים עד י"א לנקבה ועד י"ב לזכר מותר בלא מחיצת טלית ואין הפרש בין בניו ובנותיו ואחרים, ויש חוככין בזו, ומכל מקום משום ואילך אסור אם הגיעו לכלל שדים נכונו ושערך צמח אבל אם לא הגיעו לכך מותר אף בגדולים:

מה שהתרנו באיש ואשתו וכן בבניו ובני ביתו עמו דוקא שיצאו ראשיהם חוץ לטלית שמתכסים בהם שבהוצאת ראשיהם נראין כלבושין ואם לא הוציאו ראשיהן צריך שיהיו חוצצין לעצמן על לבן שלא יהא לבן רואה את הערוה שכל שלבו רואה את הערוה אסור לקרוא אפילו היה הוא לבדו ישן בטליתו ואין יכול להוציא ראשו חוץ לטלית שמתכסה בו צריך שיכסה את לבו שלא יהא רואה את הערוה, אבל אם הוציא ראשו חוץ לטלית אין צריך לחוץ כנגד לבו הרי היא כמי שלבוש טלית רחבה ואינו חוזר אזור, שאע"פ שלבו רואה את הערוה מותר, וגדולי עולם הורו שאף זה צריך לחוץ על לבו וכן הלובש טלית רחבה צריך לחגור אזור להדקו שלא יהא לבו רואה את הערוה, ואין הדברים נראין וסמך לדברינו מה שאמרו [סוכה י' ע"ב] הישן בכילה ערום יוציא ראשו חוץ לכילה ויקרא את שמעו, ואף זו דוקא בשאין גבוה י' אבל גבוה י' לא יקרא שכל שהוא קבוע קביעותו עושהו כגבוה כמו שביארנו בראשון של סוכה:

הערום אסור לברך ואפילו נתכסין ערותו יש לחוש לגלוי העגבות הא כל שנתכסו אף העגבות מותר וכן האשה יושבת על הקרקע וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה שלמטה בקרקע ר"ל שתשוה רגליה ושוקיה וירכותיה זו לזו ומקום ערותה

מתכסה ואף העגבות, אע"פ שהן מגלות ובראייתן מיהא דין ערוה,
פירושה כשהיא יושבת בקרקע והן טוחות בקרקע וכגון שהיה
תיחוח קצת:

צריך לאדם שיזהר כשיקרא את שמע או יתפלל שלא יפנה עיניו
לשום דבר המביא לידי הרהור, אפילו באשתו אמרו חכמים ראיית
טפח באשתו בכל מקום שאין דרכו להגלות אסור בק"ש אע"פ
שאינה אוסרת לדברי תורה שהראייה גורמת הרהור וכן שוק
באשה ושער באשה הראוי להתכסות וקול של זמר באשה ערוה
לענין ק"ש, ובלבד במה שאין רגיל בה אבל פניה וידיה ורגליה וקול
דבורה שאינה לזמר ושער היוצא חוץ לצמתה אין חושש להם וכן
באיש יצא שער ערותו דרך בגדו אינו חושש, וכן כתבו אחרוני
הרבנים ששער הבתולות אע"פ שכלו מגולה מותר, אין הכונה
אלא למסתכל, ובאשה אחרת אפילו באצבע קטנה כל שהוא מכוין
לראות או לשמוע אסור בכל שעה להסתכל בה ולשמוע קולה
אפילו קול שאינו של זמר, וכמו שאמרו ברב נחמן שאמר לרב
יהודה לישדר מר שלמא לילתא ואמר ליה לא סבר לה מר קול
באשה ערוה ומכל מקום אפשר לומר ששאלת שלום והשבתו כעין
זמר הוא, ומה שהוזכר כאן בעניין תליית התפלין ביתד, כבר
ביארנו למעלה:

דף כד עמוד ב

המתפלל אין ראוי שישמיע קולו אם יכול לכוין לבו בלחש,
שהענין דומה כמי שסבור שבכך הוא נשמע יותר, אבל אם אין
יכול לכוין את לבו בלחש מותר, ובצבור בין כך ובין כך אסור לכל
יחיד ויחיד חוץ משליח צבור כדי שלא יטריד את הצבור ומכל
מקום לא יתפלל בהגבהת קול שזהו דרכן של נביאי השקר שנא'
עליהם ויקראו בקול גדול, ובתלמוד המערב שבפרק תפלת השחר

אמרו ר' יונה כד הוה מצלי בכנישתא הוה מצלי בליחושא, כד הוה מצלי בביתא הוה מצלי בקלא כי היכי דלילפון בני ביתיה צלותא מיניה ואמר ר' מונא ביתיה דאבא ילפין צלוהא מאבא אלמא כל שבכונה מעלה מותר:

המפהק או המגהק בתפלתו הרי זה גסות הרוח וענין הגיהוק הוא הוצאת רוח היוצא מן האצטומכא דרך הפה ואדם מוציאה לפעמים לרצונו, ויש אומר הגבהת הזרועות והגוף בזמן שאיבריו כבדים עליו וקורים לו אשטינילאר, והפיהוק הוא שאיפת הרוח היוצא מן הלב דרך הפה בהרחבת החיך וקורין לו באדאלייאר וגם זו אדם מביא אוהו לרצונו לפעמים וכל שעושה כן לרצונו אסור, ואם עשה כן לאנסו אין בכך כלום, והעטוש מלמוה סימן רע לו והדבר מזולזל ביותר ומכל מקום אם אירע לו כן לאנסו פוסק עד שיכלה הרוח, ויש אומרים עד שיכלה הריח, וכן אם בקש להתעטש ומכיר בעצמו שאינו יכול להעמיד עצמו פוסק ומהלך ד' אמות לאחריו ומתעטש וממתין עד שיכלה הרוח או הריח וכשיכלה אומר רבון העולמים אתה יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלימתנו, חרפה וכלימה אנו בחיינו רמה ותולעה באחריתנו ואחר כך חוזר לתפלתו במקום שפסק, ויתבאר למטה שאף לעטוש חברו פוסק כל זמן שהריח מגיע אצלו אבל אם שתתו מים על ברכיו לא תקנו לו חכמים שיאמר כן כמו שכתבנו למעלה, נתעטש מלמעלה דרך החוטם אין בכך כלום ולא עוד אלא נוח לו שיתנקה מוחו אמרו חכמים המתעטש מלמעלה סימן יפה לו, הרק בתפלתו אס רק לרצונו כמו שאדם רוקק תמיד דרך טיול ושלא לצורך הדבר מכוער ביותר, והוא שאמרו בתלמוד המערב כל עמא מודיי בההין דרקק אצטלין דהיא אסור, ופירושו דרך טיול וגאווה ושלא לצורך, ויש גורסים אצטליון ופירושו בלשון יוני שמים ואמר שאם הוא רוקק כנגד מעלה ומכוין להטילה ברחוק מקום אסור שזהו דרך גאווה, אבל אם

הוא צריך לכך כגון שנודמן לו רוק מותר ונוח לו שינקה עצמו:
בתלמוד המערב אמרו רוקק אדם בתפלתו כדי שיהא כוסו נקי וכשהוא רוקק אינו משליך לארץ שלא יראה רוקו והוא מתפלל, אלא מבליעו בטליתו ואם היתה טלית נאה וחס עליה שלא ללכלכה מבליעו באפרקסותו, ואם יש לו אסטניסות בכך זורקו לאחוריו אבל לא לפניו, לא היה לו מקום לאחוריו זורקו לשמאלו אבל לא לימינו כך פירשו בתלמוד המערב, ונראה לומר שמפני שתנועותיו של אדם מזומנות לצד ימינו ויש אומר בהפך, ומקצת גאונים פירשו שאם היה בקרקע גמי או דבר שהרוק נבלע בו מותר לזרקה אפי' בפניו ועל זה נהגו ליתן גמי בקרקע בית הכנסת ואם אין שם גמי וצריך לרוק על כל פנים דורסה ברגלו והיא שאמרו בתלמוד המערב ר' יונה רקיך ושאיף כלומר שמעביר רגלו על הרוק, בתלמוד המערב אסרו לרוק בבית הכנסת אלא אם כן על הצדדים שביארנו וכן פירשו שאם התפלל לא ירוק עד שיהא כשיעור הלוך ד' אמות ויש אומרים שאם רק סמוך לתפלה צריך שישהא כדי הלוך ד' אמות קודם שיתפלל:

מי שהיה מתפלל ונפלה לו טליתו לגמרי אסור לו להתעטף בה בתוך הפלתו אבל אם התחילה טליתו להשמט ממשמש בה ומתקנה בתוך תפלתו שלא תפול, העידו בתלמוד על גדול הדור שהיה ממשמש בכגדו אבל לא היה מתעטף, ויש מפרשים בענין ממשמש בכגדו פירוש אחר שלמדנו ממנו שמי שצריך לחוף בעצמו מתוך חרוכו במקום שער השחי והערוה אין ראוי שיכניס ידו תחת בגדיו ויחריך בידו שהרי נמצא משיר את השער בידים ויש בו משום עדי אשה, אלא שימשמש בגדיו על בשרו ויחוף עצמו עם בגדיו ואם נשרו נשרו, וכן התבאר בהדיא במסכת גזיר פרק שני נזירים, וכן יש שפרשו כמה שאמרו שלא היה מתעטף פירוש אחר שלמדנו ממנו שאין לאדם להגביה שולי הטלית ולהניחם על כתפו בשעת תפלה כעין ששליח צבור עושה בשעת

קריאה בתורה, וכן אסור לו לאדם לעמוד בתפלתו דרך גאווה ומתוך כך אסרו שלא יניח ידו בשעת תפלה על סנטרו ר"ל על זקנו כמי שמחשב בעסקיו ויש אוסרים אף שלא בשעת תפלה ומפני שזו היא דרך גאווה, ויש מפרשים בה הנחת ידו על מתניו שגם זו דרך גאווה ויוהרא, ולדעת זו אנו גורסין על רבינו הקדוש בסוגיא ולא היה מניח ידו על סנטרו כלומר אע"פ שמנהג החשובים בכך, ומכל מקום יש גורסים וכשהיה מפהק היה מניח ידו על סנטרו ר"ל זקנו כדי להניח ידו לפני הפה דרך מוסר, ואף לשטה זו יש גורסים לא היה, כלומר אע"פ שדרך מוסר הוא כדי שלא תראה פתיחת הפה, לא היה רוצה בכך שלא להטריד עצמו בתוך התפלה בכלום: **היה מהלך** במבואות המטונפות אינו רשאי לקרות את שמע אע"פ שיניח ידו על פיו וכל שכן אם היה עומד שם שאסור לו לקרות, ואם היה קורא ובא ופגע באותן המבואות פוסק ער שיעבור לו מהם ולא כדברי ר' יוחנן שאמר מניח ידו על פיו וקורא, אלא פוסק עד שיעבור מהם וחוזר למקום שפסק, אע"פ ששהה כדי לגמור את כלה, ואם הוא עוסק בתפלה ושהה כרי לגמור את כולה חוזר לראש, ותלמיד חכם אסור לעמוד במבואות המטונפות שלא לצורך, מפני שהרהורי תורה מצויירים [אולי צ"ל מצויין, המעתיק] בו, וכל אדם אסור להרהר בדברי תורה בבית המרחץ ובבית הכסא משום שנא' והיה מחנך קדוש, ובתלמוד המערב נחלקו בה כמו שכתבנו למעלה, כבר ביארנו במי שהיה ישן בטליתו ואין יכול להוציא ראשו חוץ לטלית שצריך לחוץ בטלית על לבו שלא יהא לבו רואה את הערוה, אבל אם הוציא ראשו אינו צריך, וקורא את שמע בהוצאת ראשו, מכל מקום לענין תפלה אף בהוצאת ראשו כל שלבו רואה את הערוה אסור, וכן מי שהיתה טלית חגורה לו על מתניו הן של בגד הן של עור ומשולשלת לו למטה ומכסה לו ערותו ולבו ערום, קורא את שמע אבל אינו מתפלל עד שיכסה לבו, ואחר שכן מי שאינו חגור באזור לא יכניס

ראשו בחלל בית הצואר של מלבושו ויקרא את שמע אבל אם תגור באזור מותר:

דף כה עמוד א

מי ששכח ונכנס לבית הכסא והתחיל לבדוק עצמו ונזכר שתפלויו בראשו מניח ידיו עליהם עד שיגמור שהתחיל לצאת ופוסק לו מיד ויוצא, היתה צואה על בשרו תחת בגדיו ואינה נראית ואין ריחה מורגש לו או שהיו ידיו מטונפות מבית הכסא כגון שקנח עצמו בהן על ידי דבר אחר ואין צואה דבוקה בהם או שהיו ידיו מונחות על גב בית הכסא הסתום שאין ריחו עובר מוהר לקרות את שמע, ואע"פ שרב חסדא חלק עליה לאיסור ראוי לפסוק כרב הונא חדא מפני שהיה רבו, ועוד שבמסכת יומא [ל' ע"א] בשמועת צואה הקשו מדרב הונא אלמא הלכה היא, ואע"פ שבדבוקה בסנדלו אסרו ההיא מתגלית היא על כל פניה בשטח הרמת הרגל ולהכי קיימא, וכן אינה דומה לריח רע שיש לה עיקר דהתם איכא ריחא וכן לא למבואות המטונפות דהתם חזי לה לצואה, וגאונים הראשונים פוסקים כרב חסדא מדמיונות אלא [נראה שצ"ל אלה, המעתיק] **ולא יראה כן** ואף גדולי הפוסקים כתבוהו כדברינו: **במסכת יומא** התבאר שאם היתה לו צואה במקומה ר"ל בפי טבעת אסור לו לקרות את שמע ודוקא כשיש שם כל כך שתהא נראית בישיבתו אע"פ שמכוסות עכשיו בשעת עמידתו ושאינ ריחה יוצא שכל שהיא במקומה לא פסקה זוהמתה, אבל אם אינה נראית אפי' בשעת ישיבה מותר לא נתנה הורה למלאכי השרת, נמצא כלל הדברים שכל שנראית אסור לקרות כנגדו, וכן כל שעשויה ליגלות על כל פנים כגון דבוקה בסנדלו, אינה נראית ולא עשויה להתגלות מותר, אינה נראית אלא שהיא במקום שדרכה ליגלות לפעמים במקומה אסור שלא במקומה מותר:

מצא במקום שהיה מתפלל בו ריח רע שיש לו עיקר כגון צואה או נבלה וכיוצא בה נחלקו בה בסוגיא זו רב הונא ורב חסדא שלדעת רב הונא מרחיק עד מקום שכלה הריח, ומשמע אף לסוף אמה או שתיים, וקשה לפרש שהרי אין זה מחנה קדוש דכל ד' אמותיו מחנה שלו, מתוך כך אנו גורסים ד' אמות עד מקום שכלה הריח כלומר ד' אמות מרחיק על כל פנים ואם לא כלה שם מרחיק עוד אמה או אמתים או חצי אמה עד שתכלה הריח, ולדעת ר' חסדא ד' אמות ממקום שתכלה שכל שהריח מתפשט חשיב כמקום הצואה, ופסקו בה גדולי המחברים כרב הונא ומכל מקום אנו פוסקים כדרב חסדא ומדתניא כותיה, ואע"פ שאמרו עליה לית הלכתא כי הא מתניתא לא אמרוה אלא על צואת כלבים וחזירים שלא בנתינת עורות ואין אומרים בטלה מקצתה בטלה כלה, והלכך מרחיק עד מקום שיכלה הריח ומרחיק עוד מאותו מקום ד' אמות וקורא את שמע ומכל מקום דוקא כשהצואה לאחריו או לצדדיו, אבל לפניו מרחיק כמלא עיניו:

לא יקרא אדם את שמע כנגד צואת אדם ולא יקרא כנגד צואת כלבים וחזירים בזמן שיש בתוכן עורות אבל אם אין בתוכן עורות מותר שאין ריחן רע, ובתלמוד המערב אסרו אף כנגד צואת התרנגולים אלא שפירשו בה ובלבד באדומים, ומקצת גאונים מפרשים שכל צואה לחה אפילו של כלב וחזיר בלא עורות וכן של כל בהמה וחיה אסור לקרות כנגדה, לא הפרישו בין צואה לצואה אלא ביבשה, וכלל הדברים שכל שריחו רע צריך להרחיק ממנו כשיעור שהזכרנו, וכן אינו מתפלל כנגד אשפה שריחה רע ר"ל אשפה שכל השופכים ננערים לשם אע"פ שאין שם בית הכסא אסוד אף בשאין ריחו יוצא, היה שם מקום גבוה י' טפחים או נמוך י' טפחים הרי הוא רשות בפני עצמו ומותר לו אפילו סמוך לה כל שלא יגיע לו ריח, לא היה שם מקום גבוה או נמוך מרחיק כמלא עיניו, או יעמידנה לאחריו או לצדדיו:

הריח רע שאין לו עיקר כגון מי שנתעטש מלמטה אם לא יצא הריח ממנו אלא מחברו ומגיע לו הריח מותר בדברי תורה ואסור בק"ש ותפלה, ואם יצאה ממנו אף בדברי תורה אסור עד שיכלה הריח, וצואה מכוסה גדולי המפרשים כתבו שדינה כדין ריח רע שאין לו עיקר:

היתה צואה עוברת לפניו כגון שהיה מפנה אותה ומעבירה לפניו אסור לקרות תוך ד' אמות שלה אע"פ שאינה עומדת, ופי חזיר אפי' היה החזיר עולה מן הנהר ונתרחץ פיו במים כצואה עוברת דמי, ובתלמוד המערב אמרו אהן חזירא בית הכסא דמטלטל הוא: **אע"פ שאמרו** שמצורע מיטמא באהל אין טימאת אהל שלו שוה לטומאת אהל של מת, שהמת מטמא כל המתאהל עליו אע"פ שלא היה המת עימו אלא שהיו מעבירים אותו אבל מצורע אינו מטמא באהל אלא אם כן הוא עומד, כיצד היה המצורע עומד תחת האילן וטהור עומד תחתיו או עובר, הואיל והמצורע עומד נטמא זה הטהור שהתאהל עמו תחת האילן, אבל אם היה הטהור עומד תחת האילן והמצורע עובר לא נטמא הטהור וכן הדין בנושא אבן המנוגעת, יש אומרים שאין המצורע מטמא באהל אלא כשהוא בבית אחד או באהל אחד עם הטהור אבל אם היה בבית אחר, אע"פ שהיה אותו הבית פתוח לבית שהטהור בתוכו אין הטהור טמא והוא ששנו באהליות נכנס לבית הכנסת עושים לו מחיצה י' נכנס ראשון ויוצא אחרון, ואע"פ שביארנו שאינו מטמא בהעברה חוששים שמא יגע באחד מהם או שמא יתעכב, ויש מפרשים שלא הצריכו עמידה אלא בתחת האילן שהוא פרוץ מכל סביבו אבל בבית גם בהעברה מטמא, וכבר ביארנו הפסד סברא זו בשלישי של עדיות במשנת ארבעה ספיקות:

מי שהיה רוצה לקרות את שמע והיה בבית ספק צואה כגון שהריח ריח רע ולא הוחזקה לו ציאה לשם או שראה שם צואה ולא ידע אם הוציאוה אם לאו מותר לקרוא, אבל ספק כזה

באשפה אע"פ שאין שם בית הכסא אסור, ספק מי רגלים אפילו באשפה מותר שאע"פ שכל לכלוך נאסר בענין זה ממה שנאמר והיה מחנך קדוש לא נאסר משם אלא כנגד עמוד בשעה שיוצאין, אבל משנפלו לארץ אין בהן סרך איסור של תורה אלא מגזרת חכמים, וכשגזרו בהם חכמים לא גזרו אלא בודאן אבל בספקן לא. הא ידאי מי רגלים אף בבית אסור לקרוא כנגדן כל זמן שמטפיעים, ויש אומרים כל זמן שרשומן ניכר אע"פ שאין היד טופחת בהן, ואף גדולי המחברים כתבוה כן, **ואין נראה לי** ממה שאמרו כאן דכולי עלמא רשומן ניכר שרי ואעפ"י שיש כיוצא בה כמו שכתבנו בקדושין בענין אותיות נקגות במסירה מכל מקום כל שאין צורך בכך אין ראוי לפסוק בדרך אחרת:

צואה שנתייבשה כל זמן שאינה נפרכת בגלילה אע"פ שאם זורקה נפרכת אינה נקראת יבשה ואסור לקרות כנגדה אבל אם נפרכת בגלילה עפרא בעלמא הוא ומותר, ויש אומרים כן אף כשנפרכת בזריקה **ואין נראה לי** כן שהרי הלכה כאיכא דאמרי:

דף כה עמוד ב

כבר ביארנו שכל שלבו רואה את הערוה אסור לקרות ולהתפלל, ומה שאמרו יתכסה במים ויקרא פירושו בעוכרן ברגליו אם אינם עכורים אבל צלולים אסור, ואין המים נדונים כטלית אבל שאר איברים הרואים את הערוה מותר, מכאן אמרו היה עקבו רואה את הערוה מותר, אבל נוגע אסור והוא הדין לכל אבר הנוגע ובלבד באבר שדרכו להתכסות שמתגלה עכשיו:

צואה כל שהוא מבטלה ברוק עבה שרוקק עליה וקורא, ובלבד שיקרא תיכף לרקיקה שהרוק נימוק והולך ושוב אינו מבטל את הצואה כך פרשו בתלמודו המערב, ר' זעירי ור' יעקב חזן צואה קם ר' יעקב ורק עליה אמר ליה ר' זעירי כמן ימא לטיגני, וכן כתבו

גדולי המפרשים על צואה שכסוה בכלי או בעפר ובטל ריחה שמתפללים כנגדה דוקא בעוד שהעפר מתפשט יפה עליה ואינו נבלע בתוכה:

היתה צואה בעששית של זכוכית ונמצא שהזכוכית מחיצה מפסקת בינו ובינה אע"פ שהיא נראית מכל מקום מותר לקרות כנגדה ואם היה רואה בדרך זה ערוה מאחורי מחיצה זכה אסור: **היתה צואה** בגומא מעמיד רגלו המנועל על הגומא וקורא אבל אם היתה הגומא נמוכה עד שנמצאת הצואה דבוקה בסנדלו בשעה שמעמיד רגלו עליה אסור, ויש אומרים שבדיעבד יצא הואיל ובסוגיא נשארה בספק:

לא סוף דבר שהערוה אוסרת בישראל לבד אלא אף אם היה אחד מעובדי האלילים עומד לנגדו אסור לקרוא ק"ש שהרי אף בבני נח כתיב וערות אביהם לא ראו אבל ערות בהמה אינה אוסרת, ערות הקטן מגדולי המחברים פירשו שהיא מותרת ולמדנו מדבריהם על המוהל שצריך לכסות הערוה בשעה שמברך על המילה או שמא בקטנים כל כך לא נאמר כן והרבה מהמפרשים הקלו בכך, הא מילת גדול בודאי צריך לכסות או להחזיר פניו, ויש נוהגים אף בקטן להחזיר פניהם מעט לצד אחר:

אשה שישבה לה בעפר תיחוח עד שנתכסו בה עגבותיה ופניה של מטה, קוצה חלתה ערומה ואין בכך כלום כמו שביארנו למעלה:

אע"פ שאמרנו שמי רגלים אסור לקרות כנגדן אם שפך עליהם מים מותר, אפילו היו מי רגלים כנוסים לתוך כלי נותן לתוכן רביעית מים וקורא, הן ששפך לשם את הרביעית קודם שיהיו מי רגלים לתוך הכלי הן ששפכו אחר שהיו שם מי רגלים ומגדולי המחברים כתבו שצריך רביעית לכל מי רגלים של פעם אחת: **מה שאמרנו** שהמים מבטלים לא נאמר אלא כשהן בכלי שאין מיוחד בכך אבל גרף ועביט אע"פ שאין שם רעי ומי רגלים אסור

לקרות כנגדן אפילו אין בהם ריע רע מפני שהם בית הכסא ואין בטול מים מועיל בהם, וכן כל מה שהתרנו בבטול מים דוקא שאין ריח רע מגיע לו מהם, ויש אומרים בגרף ובעביט שאם רחצו יפה במים מותר כל שאין ריח רע יוצא ממנו, וכן אם נתן את הגרף או את העביט לתוך כלי אחר אע"פ שהוא מיוחד לכך כדרך שמשימין העביט של זכוכית בתיק שלו מותר, וכן יש אומרים דוקא בעביט של חרס אבל בשל מתכת אינו מאוס כל כך ומותר:

מי רגלים שהם בעביט או שהם בכלי אחר ולא בטלן במים לא יקרא על שיוציאם או ירחיק ד' אמות ממקום שכלה ריחן ושיתנם לאחריה או לצדדיו בין שיהיו לפני המטה בין לאחור המטה שאין המטה מפסקת הא משהפסיק ד' אמות ממקום שכלה ריחם קורא, ואין הלכה כדברי האומר שכל הבית נידון כד' אמות, ואע"פ שלענין עירובין הלכה כן כמו שאמרו כל היקף שתשמישו לדירה כגון דיר וסוהר ומוקצה אפילו בית חמשת כורין מותר לטלטל בתוכו ואע"פ שכל שהוציא והוא גוים אין לו אלא ד' אמות כוליה ביתא כד' אמות היא לדעתנו כמו שיתבאר ברביעי של עירובין [מ"ב ע"ב] מכל מקום אין מדמין מזו לזו, ולענין ביאור ג' מחלוקות בשמועה זו תנא קמא סבר מרחיק או נותן מים אף לאחור המטה וכל שכן אם הם לפני המטה, ורשב"ג סבר לפני המטה מרחיק או נותן רביעית לאחור המטה אינו צריך כלום ור' שמעון בן אלעזר מצריך הוצאה מכל הבית דכולי ביתא כד' אמות הוא, ואנו פסקנו כתנא קמא: **היו תחת המטה** אם אין מטה גבוהה ג' הרי היא כלבוד והרי היא מכוסת, וכל שאינה נראית לו וכן שאין ריחה מגיע לו מותר אף בתוך ד' אמות:

היתה גבוהה י' רשות בפני עצמו היא ואין מה שתחתיו נדון כמכוסה, משלשה ועד עשרה לא יקרא לכתחלה ואם קרא אינו חוזר, ויש שפוסקים ששאלה זו לא נשאלה אלא לדעת רשב"ג אבל להלכה אף בפחות מג' לא ואין הכל תלוי אלא בהרחקה, ואף

גדולי הפוסקים לא הביאוה וכן יש מפרשים שלדעת ר' שמעון בן אלעזר נתקנה שאמר עד שיניחם תחת המטה אבל לדעת תנא קמא אין מטה כלום, ואע"פ שר' שמעון בן אלעזר מחמיר יותר מכלם ואעפ"כ בנתינה תחת המטה (מודה בזה, נראה מיותר, המעתיק) הוא מיקל והאחרים מחמירים ומכל מקום נראה כדעת ראשון ואם היה הוא על המטה ועביט או גרף תחתיה נראה שרשות בעצמו הוא וכל שאין ריח רע מגיעו מותר לקרות: **בית שיש בו תפלין** אסור לשמש מטתו באותו חדר שהם בו עד שיוציאם או יניחם כלי בתוך כלי שאינו מיוחד לכך, אע"פ שהיו על גבי מקום גבוה ג' או נמוך ג' הא בתוך כלי המיוחד להם אפילו י' כאחד הם:

דף כו עמוד א

היה **ספר תורה** לשם עושה מחיצה בינו לבניה שאין הנחתה בכלי מצויה ומכל מקום אם יש לו חדר אחד בתוך ביתו שיניחה לשם עושה, ותפלין אם עושה מחיצה עשרה אין צריך להוציאם אע"פ שיש לו בית אחר, ספרים שלנו צריכים כסוי בשני כלים וספרים שמכוסים בעורות התפורין בהם, אותו כסוי עולה לו לאחד ואם נתן בגד עליהם דיו, ועל זה אמרו גלימא עלוי קומטרא שפיר דמי, לא היו מכוסין בעורות צריך ליתן עליהם בגד על כגד שהדבר צריך לכלי בתוך כלי, ויש שאין מחמירים כל כך בספרים שלנו הואיל ואין עשוין כתקון ספר תורה, ובתלמוד המערב פירשו שאם היה ספר תורה כרוך במפה מותר, ונראה שאין הלכה כן שהרי כליין הוא, אלא כמי שאמר שם עושה לו וילון וכן פירשו שם שלא ישב אדם על גבי ספספל וספר תורה מונח עליו ואם היה נתון על גבי דבר אחר גבוה טפח מותר, ויש אומרים אפילו כל שהוא שכל שהוא במקום אחד מותר, וספרים שלנו יש שמקילים בהם ויש

שמחמירים, ובשעת בית המדרש אין מדקדקים כל כך אלא שנותנן במקום שלבו חפץ יותר אבל שלא בשעת בית המדרש ראוי לדקדק ולהחמיר, וכן פירשו בתלמוד המערב שתיבה מלאה ספרים נותנה מראשות מטה אפילו תחת המטה, והוא שתהא המטה גבוהה י' ושלא יהיו חבלי המטה נוגעים בה ומכל מקום לא יתננה במרגלות המטה תחת המטה:

כבר ביארנו שבית הכסא אע"פ שאין בו צואה אסור לקרות כנגדו ומכל מקום הזמן המקום לבית הכסא ולא נעשה עדיין בית הכסא מתפללים כנגדו אבל להתפלל בתוכו לא הוברר הדבר ביד מפרשים שמא בזו אחר שרוצה בקיומו הזמנה מילתא היא ולכתחלה לא יקרא ולא יתפלל:

בתי כסאות הסתומין ושפי קתדרא שלהם סתומה מותר להתפלל כנגדם:

במסכת שבת [י' ע"א] התבאר שמרחץ חדש שעדיין לא רחץ בו אדם מותר להתפלל בתוכו אבל מרחץ ישן אע"פ שאין בו אדם עכשיו אסור, ומקום שבני אדם עומדים בו לבושים קורא בו ומתפלל ומניח התפלין, ומקום שמקצת בני אדם עומדים בו ערומים ומקתם לבושים אינו קורא ולא מתפלל ולא מניח בו תפלין מתחלה אבל אם הניח כבר אין צריך לחלצן לשם ויש שם שאלת שלום, מקום שכולם עומדים ערומים שם חולץ תפלו ושאלת שלום אסורה בו מפני ששמו של הקב"ה שלום שנא' ויקרא לו ה' שלום, אבל שלא בהזכרת מלת שלום מותר, דברים הללו לא נאמרו אלא במרחץ של מים חמים שהזוהמא מצויה בו, אבל מקואות ומעינות ושאר מקומות שאדם טובל בהם במים צוננים מותר לברך בהן כל זמן שאין שם ערוה, וכן כתבו הגאונים וכן כתבו שכל שאסרנו בערוה ובצואה לענין ק"ש ותפלה הוא הדין לכל הברכות שהרי יש בכלן הזכרת השם הורי בשמועה אסרו אף במלת שלום כמו שכתבנו ואם ברך שם יש אומרים שלא יצא

וחוזר ומברך במקום אחר, ואע"פ שבתפלה הזכירו תפלתו תועבה
 ולא הזכירו כן בק"ש הוא הדין וכל שכן הוא שהרי ק"ש מן התורה
 הן קריאתה הן מטבע שלה, ואע"פ שבדברי תורה אמרו הני תני
 והני גרסי משום בטול בית המדרש הקלו בה, אבל ק"ש ותפלה
 וברכות שוות הן לענין זה, אלא שקצת רבנים עושים עצמם
 כמסופקים בה אף לק"ש, וכשכור מיהא שאמרו תפלתו תועבה
 וצריך לחזור ולהתפלל יש אומרים שלא החמירו אלא בתפלה מפני
 שאנו צריכים בה לכונה יתרה, ויש חולקים בפרק ראשון של שמע
 או בפסוק ראשון, ולדעתי אם שכור חוזר בכלן שמאחר שאין לו
 שום כונה אין דבריו כלום, אבל השתוי אע"פ שלענין תפלה אמרו
 לא יתפלל לכתחלה בשאר ברכות ובק"ש קורא ומברך לכתחלה,
 ושתוי הוא ששתה רביעית ושכור הוא שאינו יכול לדבר בפני
 המלך, ויש אומר שאף שזה אינו מברך לכתחלה אלא ברכת המזון
 הואיל ועל עסקי אכילה ושתיה היא באה, ועיקר הדברים נראה לי
 כדעת ראשון וכן כתבנוה בעירובין פרק הדר.

ויש לפקפק במה שכתבנו בשכור ממה שאמרו בתלמוד המערב
 בראשון של תרומה חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה
 האלם והשכור והערום והסומא ובעל קרי, ואמרו עליה בגמ' אלם
 וערום ובעל קרי מפני ברכה, סומא ושכור שאינם יכולים לתרום מן
 המובחר ואף שם פירשו בשכור שאינו יכול לדבר בפני המלך
 ואפילו הכל משום ברכה לא, אלמא יכולים לברך אלא שאחר כן
 שאלו שם שכור מהו לברך והשיבו ואכלת ושבעת וברכת ואפילו
 מדומדם לא צריכא דלא, מהו לקרות ק"ש חד חסיד שאל לאליהו
 ואמר ליה ולא יראה בך ערות דבר ערות דבור כלומר ואינו קורא,
 תני חזקיה בין לקרות בין לברך כלומר שאף אינו מברך, אלמא
 שאחרמ שאמר בתפלה שלא מפני הברכה היה חזר וחקר היאך
 הוא ראוי לברך עד שהעלה שאינו ראוי לא לקרות ולא לברך
 הואיל ואין יכול לדבר בפני המלך, ומה שאמרו תחלה שלא מפני
 ברכה נאמרה שמא לא על שכור גמור נאמרה, ומה שאמרו אפילו

מדומדם לא צריכא דלא נראה לי אפילו נתאדמו פניו מחמת היין שכל שהוא כן יצא מכלל שתוי ונכנס לכלל שכור, ויש גורסים בשאלת חסיד לאליהו ערום מהו לקרות ושבוש הוא חדא דאשיכור קא בעי לה ומה תשובה ערום לשכור, ועוד היאך נסתפק בזו בערום אלא על שכור נשאלה והוא השיבו ערות דבר ערות דבור והן הן הדברים, ויש מפרשים מדומדם מלשון שתיקה ולשטתנו אנו מפרשים שאף זה אנו מפרשים שעומד לו משותק מרוב היין אע"פ שם יטריח עצמו לדבר אפשר שיהיה מדבר כתקנו במקצת:

המשנה השביעית והכונה בה לבאר מה שלפניה זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע והמשמשת וראתה נדה צריכים טבילה ור' יהודה פוטר, פירוש כבר ביארנו שעזרא תקן טבילה לבעלי קריין ולא תקנה לשאר טמאים ובא להודיענו שאף אם זה שאירע לו קרי כבר הוא טמא בשעת קרויו בטומאה אחרת כגון זב שראה קרי או נדה שפלטה שכבת זרע בתוך ג' לשמושה שדבר זה נדון כקרי כגון ששמשה היום והיא טהורה וטבילה לקרויה שמחמת תשמיש כדי לעסוק בתפלה ובברכת המזון שהיא חייבת בהם וראתה למחר ופלטה למחרתו או למחר אחר ראייתה, ולא רצה להמשיך את הלשון ולומר זבה שפלטה שאין פליטה בתוך ג' נמצאת בזבה אלא אם כן בביאה של איסור שאין זיבה של איסור אלא לאחר נדות, וכן המשמשת וראתה נדה קודם שתטבול לקרויה שעכשיו קדמה טומאת קרי, כל אלו צריכים טבילה לקרויין לדעת חכמים ואע"פ שיש להם טומאה שאינה עולה בטבילה זו ור' יהודה פוטר בכל אלו ואפילו במשמשת וראתה נדה שקדמה טומאת קרי ובשעת הקרי נתחייבה מכל מקום בטבילה טומאה שבאה אחר כן מפקיעתה מידי טבילה זו וכן הדין לבעל קרי שראה זיבה, **זהו ביאור המשנה**, ויש מפרשים לדעת חכמים שלא נאמר כן אלא בזב שראה קרי וחבריו הנזכרים במשנה שהטומאה

האחרת יוצאה גם כן מגופה אבל טמאי מת ודומיהם שראו קרי אין חייבים טבילה לקרויין אף לדעת חכמים, ויש חולקים בדבר ורואים אנו דברי החולקים, ומכל מקום לענין פסק אין לנו במשנה זו דין ודברים שהרי בטלה תקנה זו כמו שביארנו:

נשלם פרק שלישי ת"ל

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](#)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](#)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](#)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Nahum
- טל ומטר
- Roxette5
- פלטי בן ליש
- Shalomori123

-
1. [↑https://wikisource.org](https://wikisource.org)
 2. [↑https://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](https://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
 3. [↑https://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](https://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
 4. [↑https://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium](https://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium)